

De Gaulle

Studie o člověku,
který dokázal to, co je
v politice vůbec nejtěžší:
nikdy se nesklonil před
nepřítelem a ubránil se
i svým spojencům

JAROSLAV JÍRŮ

PROSTOR

EDICE
OBZOR

Jaroslav Jírů

De Gaulle

*Studie o člověku, který dokázal to,
co je v politice vůbec nejtěžší:
nikdy se nesklonil před nepřítelem
a ubránil se i svým spojencům*

PROSTOR

Jaroslav Jírů

De Gaulle

*Studie o člověku, který dokázal to,
co je v politice vůbec nejtěžší:
nikdy se nesklonil před nepřítelem
a ubránil se i svým spojencům*

PROSTOR | PRAHA | 2014

© Jaroslav Jírů – inheritors, 1983, 2014

© PROSTOR, 2014

Foreword © Jaroslav Šedivý, 2014

Photos © isifa.com / Getty Images

ISBN 978-80-7260-307-7

*Nakladatel děkuje za laskavou podporu při vydání této knihy
Advokátní kanceláři Jansta, Kostka, spol. s r. o.*

ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ

JANSTA
KOSTKA

*Milý strejdo,
už mi nějaký čas nebereš mobilní telefon, jako jsi ho ostatně nikdy
moc nebrával, neboť byl pro Tebe představitelem jiné, ne Tvé epochy.
Mechanický psací stroj na Tvém stole, který kocour Koky stále bedli-
vě střeží, je toho tím nejlepším dokladem.*

*Kdykoliv jsem vstupoval do Tvé ložnice, obývacího pokoje a pra-
covny v jednom, do Tvého „životního prostoru“, měl jsem neodbytný
pocit, že vstupuji na nějaké detašované pracoviště francouzských
deníků Le Monde nebo Libération. Ne kvůli prostředí, jako spíše tím,
kde se Tvé myšlenky přese všechny standardní dotazy na rodinu,
práci a zdraví nejvíce toulaly. Byly patrně nejčastěji ve Francii, v té
Tvé druhé vlasti, která Tvým životem a zájmy tak prorostla.*

*Nebyl to jen zájem historika o dějiny země, která měla vždy zá-
sadní vliv na vývoj celé Evropy, byl to i zájem znalce vína a mnoha
vybraných lahůdek, co z Tebe v mých očích dělalo toho nejopravdo-
vějšího českého Francouze, jakého jsem v životě potkal.*

Ty a de Gaulle, jaký soulad a protiklad zároveň!

*Kvůli tomu jsem připravovanou knihu, na kterou ses tak těšil, vní-
mal jako Tvé životní dílo. Nezištná pomoc mnoha lidí včetně odvahy
nakladatele nyní umožnily jeho přerod ze strojopisu v opravdovou
knihu. Upřímně jim děkuji, avšak děkuji hlavně Tobě, milý strejdo,
za nás všechny, Tvé čtenáře.*

Tvůj synovec Zdeněk Petrů, 2014

*Tuto knihu věnuji památce MILANA WEINERA,
vedoucího redaktora zahraniční rubriky
Československého rozhlasu v letech 1964 až 1969*

BECAUSE HE GAVE ME MY CHANCE

OBSAH

Slovo úvodem

[Jaroslav Šedivý] // 13

Prolog // 15

I. ZRÁNÍ // 19

II. BOJ // 73

III. VÍTĚZSTVÍ A PORÁŽKA // 163

IV. PŘECHOD POUŠTÍ // 238

V. ZNOVU U KORMIDLA // 286

Epilog // 397

Jmenný rejstřík // 413

Seznam zkratek // 422

Slovo úvodem
[Jaroslav Šedivý]

Píšu tento úvod ke knize Jaroslava Jírů o de Gaullovi s trochou nostalgie a ve vzpomínce na dávného přítele, jehož práce z francouzských moderních dějin vychází, když už tu její autor s námi není. Byl vynikajícím zahraničněpolitickým komentátorem v Československém rozhlase šedesátých let, upřímným frankofilem a znalcem soudobé francouzské historie. A byl v prvních letech po revoluci, zvané sametová, tiskovým přidělcem na našem velvyslanectví v Paříži se širokým záběrem i do kulturních vztahů. Ale už v těch letech, fascinován osobností generála de Gaulla, tam začal připravovat svou budoucí knihu o této největší osobnosti francouzských moderních dějin.

Tato kniha je historiografické zpracování především profesionální a politické působnosti generála a pozdějšího prezidenta Francie, generála de Gaulla. Je rozvržena do tří period – generálova vojenská příprava a výkon jeho vojenské služby před a po první světové válce; následuje předvečer další války a v ní generálova činnost jako řídicí osobnosti francouzského odboje; a pak jeho poválečná vzestupná politická kariéra a její závěrečný neúspěch. Epilog je výborné shrnutí jakéhosi filozofického rozsahu generálova myšlení, dokumentovaného mj. jeho rozhovory s významnými osobnostmi francouzského intelektuálního světa.

Autor pracoval, jak už jsem poznamenal, jako novinář, ale původně

to byl školený historik, čímž je dán i styl knihy. Velice čtivě, až literárně je podána faktografie, získaná z rozsáhlého studia, dostupné memoárové literatury, z důkladné excerpce dobového tisku, též archivního studia a znalosti dosavadní historiografie tohoto tématu se týkající.

Zvlášť originální je autorův výklad typicky vojenské problematiky nedostatečné přípravy francouzské armády ve třicátých letech minulého století, kdy de Gaullovy názory na její moderní směr nebyly vyslyšeny. Též jeho odmítnutí mnichovské dohody a jeho vedení francouzského ozbrojeného i politického odboje za války, během které jménem exilové francouzské vlády uznal oficiálně v roce 1944 neplatnost mnichovské dohody od samého počátku, může být pro českého čtenáře zajímavé i poučné. Charakteristické momenty v jeho éře prezidentské, jako například ukončení bojů francouzské armády v Alžírsku, jsou zpracovány detailně a takřka strhujícím způsobem.

Autor zasazuje činnost osobnosti de Gaulla do spolehlivého kontextu dobře zpracované evropské historie před válkou i v letech po ní.

De Gaullova Francie byla v československé zahraniční politice koncipované ke konci války prezidentem Benešem pojímána jako spolehlivá protiváha předpokládaného rostoucího sovětského vlivu v poválečné východní Evropě. A Beneš výslovně počítal s de Gaullem. Když se vracel v lednu 1944 z Moskvy po podepsání československo-sovětské smlouvy, zastavil se v Alžíru k rozhovoru s de Gaullem, který odtamtud řídil francouzský odboj. Podle generálových pamětí mu tam tehdy řekl: „... zůstáváte jenom vy, generále de Gaulle, tvůrcem pevné a silné Francie, jež je nezbytná pro [evropskou] rovnováhu.“

Věřím, že vyprávění Jaroslava Jírů o de Gaullovi bude pro českého čtenáře četbou poučnou, ale i zábavnou a přitažlivou.

Prolog

Poprvé v životě jsem překročil francouzské hranice 12. května 1958. Autobus přejel přes most v Kehlu a já jsem vyběhl podívat se tak trochu na tu zemi, která mne už od dětství bůhvíproč přitahovala a vábila. Zastavil jsem se u malého domku. Na zdi visel modrobílý plakát, na němž Rudova Marseillaisa z Vítězného oblouku křičela: Povolejte de Gaulla a Francie bude opět Francií! Vedle plakátu kdosi napsal křídou: Mír v Alžírsku! a kdosi jiný tam připsal: Ano, ale až po vítězství!

Bylo mi tehdy třiadvacet let a posledních pět roků jsem studoval francouzské dějiny na filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Co jsem tedy věděl o té Francii, která tu ležela přede mnou? Znal jsem dějiny starého režimu, vzrušovalo mne macbethovské drama Velké revoluce, Napoleon, tři slavné dny roku 1830, barikády osmačtyřicátého a Pařížská komuna. Francii roku 1958 jsem znal jen z novin. Věděl jsem, že v té zemi padají vlády jako hrušky, policie občas střílí do dělníků, armáda masakruje domorodce v koloniích, amíci v přílbách pijí coca-colu s nohama na stole a to vše neustále upadá. Také o nejnovějších dějinách této země jsem nevěděl téměř nic. De Gaulle byl pro mne dosti matný pojem, vybavoval jsem si obtížně jeho pobyt v Londýně a poválečné projevy. Řadil jsem ho někam mezi Cavaignaka a Gallifeta, tedy ne příliš vysoko. Ale proč, ptal jsem se, proč chtějí, aby se vrátil?

O den později vypukl v Alžírsku a ve Francii státní převrat, a když jsem 1. června ze země odjížděl, čekal de Gaulle na investituru

v Národním shromáždění. Ty tři neděle prožité ve Francii uprostřed tak vzrušujících událostí nikdy nezapomenu. Byla to politická škola, a když jsem ji absolvoval, nezbylo toho ze škatulek vyčtených v Rudém právu mnoho. Skutečnost byla složitější a především jiná. Ale v rovnici, kterou jsem si sám pomalu tvořil, byla stále jedna velká neznámá: de Gaulle. A tak moje první cesta po návratu do Prahy vedla do univerzitní knihovny. Mnoho tam toho o generálovi neměli, ale našel jsem ruské vydání paměti. Když jsem je přečetl, začal jsem leccos chápat. Byl jsem na samém počátku poznání toho jedinečného, neopakovatelného fenoménu moderních dějin Francie a světa.

Byly to ovšem začátky nesnadné a klikaté. Nedovedl jsem se zbavit vtíravých klišé a pohodlných schémat. Tak jsem byl například přesvědčen, že generál bude zajatcem těch, kteří ho 13. května povolali k moci, a proto mu mohou kdykoli položit tu častou otázku francouzských dějin: *Qui t'a fait roi?** Nelíbily se mi postřehy Ilji Erenburga, který se v roce 1960 odvážil napsat, že de Gaulle není bonapartistický dobrodruh.

Tak šla léta. Generál vyřešil alžírskou krizi a vracel pozvolna Francii statut velmoci. V květnu 1968 jsem jel do Rumunska jako zpravodaj Československého rozhlasu sledovat de Gaullovu státní návštěvu. Čtrnáctého května jsem stál na vyvýšeném pódiu uprostřed nepřehledného lidského moře na letišti v Otopeni, přistála caravella, vysoký stařec v uniformě stanul v předpisovém pozoru a zazněla Marseillaisa. Tak jsem tu s ním prožil pět dní a byl jsem okouzlen. Kdykoli jsem ho viděl před sebou, připadal jsem si tak trochu jako na divadle, a to přesto, že v generálově zjevu, v jeho gestech a v přednesu nebylo pranic lacině teatrálního. Naopak, byl negalsky střídmý, důstojný, promlouval k rumunským rolníkům z Oltenie stejně zdvořile jako k vinařům z Beaujolais. Jeho přednáška na univerzitě mi vzala dech. Rumunský rektor vykřikl nejprve z papíru pár slov na uvítanou, potom si generál sedl za řečnický pult a pronesl z paměti brilantní esej o duchovním dědictví Evropy. Z každého slova, z každé věty bylo znát, že tenhle člověk četl Homéra, Ovidia, znal Montaigne, Corneille, Racina i Montesquieua.

* Kdo z tebe učinil krále? – Pozn. red.

Když předčasně odjížděl do rozbouřené Paříže, řekl jsem si, že to je největší „*commis d'état*“* moderní doby. V září 1969 jsem měl nastoupit jako zpravodaj v Paříži. Chtěl jsem tu doplnit a upravit pro tisk svou kandidátskou práci o Mnichovu a francouzské politice. Tady v Bukurešti jsem se rozhodl, že v Paříži navíc začnu sbírat materiál ke knize.

Jenže čas oponou trhl, najednou jsem nebyl ani novinář, ani historik a vidina pobytu ve Francii se rozplynula. Jednoho večera jsem si pak prostě řekl, že mi nikdo na světě nemůže zabránit napsat tu knihu. Byla to jedna z mála svobod, které mi zůstaly. Pustil jsem se do práce s umíněností automechanika, který se rozhodne postavit na koleně v malé dílně automobil. Od roku 1970 se totiž pro mě zavřely dveře téměř všech knihoven a archivů, nesměl jsem si objednat knihy ze zahraničí, neměl jsem už volný přístup k cizí literatuře a k tisku. Ostatně, co na tom, do knihovny ministerstva zahraničí, kam do roku 1969 chodil každý student, nesmějí dnes ani zaměstnanci ministerstva bez zvláštního povolení.

Pracoval jsem na té knížce po večerech, o sobotách a nedělích devět let. Prostudoval jsem všechny de Gaullovy spisy a jeho projevy v pečlivé edici Françoise Goguela a domnívám se, že z toho, co vyšlo o generálovi do roku 1979, mi nic podstatného neuniklo. Zdůrazňuji, že tato kniha nemá vědecké ambice, něco takového není prostě v mých silách. Proto není opatřena poznámkovým aparátem, nicméně věřím, že ten, kdo se do ní začte, nemusí být přesvědčován o tom, že své prameny cituji přesně. Je to spíš než cokoli jiného můj soukromý hold velkému člověku, který mě přesvědčil, že politik nemusí být vždy předvolební kejklíř, proraďný diktátor nebo ponížený vazal.

Jaroslav Jírů

* Představitel státu. – Pozn. red.

I. ZRÁNÍ

Psal se rok 1890. Před několika měsíci vzpomněli Francouzi stého výročí dobytí Bastily, i když zdaleka ne všichni pokládali tento den za skutečný státní svátek. Poslední pamětníci napoleonských válek umírali. Zůstávaly po nich jen vzpomínky, ale vlastenecké romány Erckmanna a Chatriana o dobrovolnících Velké armády se prodávaly ve statisícových nákladech. Napoleonský kult prožíval svou velkou konjunkturu. Zato revoluce z roku 1830 a 1848 patřily minulosti. Francii roku 1890 bylo pouhých dvacet let. Zrodila se ve „strašném roce“ prusko-francouzské války, kterou prohrála, a vzpomínkami na velkého Korsičana si léčila své komplexy. Na levém boku ji páčila dosud nezhojená rána: amputace Alsaska-Lotrinska.

V tom roce 1890 bylo také dvacet let Francouzské republiky, v pořadí již třetí. Vyhojila se kupodivu rychle ze svých dětských nemocí a byla z ní docela pohledná mladá žena. Ještě před patnácti lety visel její osud na vlásku a zůstala naživu vlastně pouze proto, že designovaný následník trůnu vévoda z Chambord žádal tvrdošijně Francouze, aby společně s trikolorou zapomněli na vše, co jejich země prožila od roku 1789, a přijali znovu bourbonskou lilii. Ještě před několika lety ji svými návrhy obtěžoval ctižádnostivý generál Boulanger; ke své škodě dal však přednost živé ženě před alegorií. Přejedné migrény typu panamského skandálu měla již mladá republika za sebou. Dreyfus teprve snil o kariéře důstojníka francouzské armády a netušil, co ho za

několik let čeká. Někteří z jeho starších kamarádů zatím z nedostatku evropských příležitostí šířili slávu francouzských zbraní v Indočíně a severní Africe. Jiní si krátili dlouhou chvíli velkými manévry a četbou royalistických časopisů.

Pod tímto zdánlivě klidným povrchem probíhal ve Francii skrytý, ale o to úpornější boj. Celá země byla pomyslnou, ale ve skutečnosti velmi reálnou čarou rozdělena na modré a bílé. První z nich se hlásili k ideovému odkazu Velké revoluce z roku 1789, říkali si republikáni a posílali své děti do státních škol. Bílá barva patřila royalistům, kteří francouzské dějiny od dobytí Bastily pokládali za snůšku zločinů a tragických omylů. Opírali se o církev, konfesijní školy a důstojnický sbor. Volali po válce s Německem. Připočtěme k tomu ještě třetí tábor, dělnické hnutí, které se pomalu vzpamatovávalo z krvavé Thiersovy lázně po pádu Komuny. Jen tak pochopíme sílu vášní, které vzplály později v Dreyfusově aféře. Ale nepředbíhejme událostem.

Do této doby se 22. listopadu 1890 narodil v průmyslovém městě Lille v severovýchodní Francii Charles André Joseph Marie de Gaulle, druhorozený syn profesora filozofie Henriho de Gaulla a jeho ženy Jeanne, rozené Maillotové-Delanoirové. Stalo se tak v jednopatrovém měšťanském domě v Rue de la Princesse číslo 9. O padesát a více let později nebude tento prostý fakt historikům a novinářům sám o sobě stačit. Nejplněnější z nich sestaví několik rodokmenů otcových i matčiných předků; budou se ostatně dost lišit. Konečně sám de Gaulle později přispěje do těchto genealogických sporů poznámkami, které vzruší jeho rodopisce a zvíří prach ve starých matrikách. Tak při návštěvě v Německu v roce 1962 poznamená, že se jeden z jeho předků jmenoval vlastně Kolb a pocházel odkudsi z Bavorska. O sedm let později tráví dovolenou v Irsku a svět se dovídá, že odtud pocházeli jeho předci po přeslici.

Rodokmeny se vzácně shodují v jednom: de Gaullovi předci z matčiny i otcovy strany pocházeli vesměs ze severní a severovýchodní Francie; z průmyslové, solidní a katolické Francie, stojící vždy trochu v opozici ke kacířskému a rozpustilému jihu. Patřili ponejvíce k úřednické šlechtě, jak ostatně žárlivě střežený přídomek naznačuje. Historicky ověřený de Gaullův pradědeček Jean Baptiste Philippe de Gaulle

se narodil v roce 1756 a vystudoval práva v Remeši. Za Velké francouzské revoluce byl vězněn v College des Écossais v Paříži. Před jistou smrtí ho zachránil Robespierův pád 9. thermidoru 1794. Pradědečkovy peripetie vytvořily v de Gaullově rodině kult hrůzy z Velké revoluce a všeho, co s ní jen trochu souviselo. Malý Charles a jeho sourozenci nesměli nikdy blahopřát svému otci v předvečer svátku, který na celém světě připadá na 15. července; 14. červenec byl v de Gaullově domě pokládán za den smutku. Zpívat Marseillaisu bylo přísně zakázáno.

Bez ohledu na důsledky svého martyria však pradědeček zřejmě nebyl royalistou, alespoň soudě podle toho, že se svou ženou, Annou Sophií Gaussienovou, neměl svatbu v kostele a stal se v roce 1812 důstojníkem vojenské poštovní služby Napoleonovy armády. O rok později byl zajat u Drážďan a vězněn nějakou dobu mimo jiné také v Jičíně a Chebu. Zemřel v roce 1832 v Paříži na cholera. Měl tři děti, z nichž nás nejvíce zajímá nejmladší syn Julien-Philippe. Narodil se roku 1801 v Ménilmontant, který byl tehdy ještě pouhou vesnicí u Paříže. Byl na rozdíl od svého otce hluboce nábožensky založen a věnoval se studiu středověkých dějin. V roce 1841 vyšly jeho *Dějiny Paříže* a o šest let později *Život svatého Ludvíka*. Byl stálým dopisovatelem učené revue *Journal des Savants*, prý hlavně proto, aby tak poněkud zvýšil nepřilíš vysoké příjmy z literární činnosti.

De Gaullovy životopisce dědeček Julien-Philippe příliš nezajímal. Označili ho nálepkou provinciálního spisovatele se vším pohrdáním, co do tohoto výrazu vnáší Pařížan, pro něhož se Ménilmontant stal čtvrtí hlavního města Francie až ve chvíli, kdy se v něm narodil Maurice Chevalier. Mají ovšem v jednom pravdu: Julien-Philippe byl skutečně spíše průměrným historickým glosátorem bez větších ambicí. Hledáme-li předznamenání de Gaullova výjimečného osudu, jsme zřejmě na nepravé stopě. Ale podrobné francouzské literární encyklopedie 19. století jméno de Gaulle přece jen zaznamenaly. Josephine-Anne-Marie de Gaulle, rozená Maillotová, Charlesova babička, byla spisovatelkou a zřejmě mnohem slavnější než její muž. Jediná žena svého rodu, která se proslavila něčím jiným než nenápadností, poslušností a skvělými kuchařskými recepty. Ve století *Paní Bovaryové* nebylo právě zvykem, aby se ženy z katolických rodin věnovaly literární

činnosti. Povšimněme si rovněž toho, že hrdinkami jejích románů *Adhémar de Belcastel* a *Valérie de Monthlaur* jsou ženy. De Gaullova babička byla royalistka a napsala brožuru o utrpení Ludvíka XVIII. v komůrce ševce Simona v době Velké revoluce, ale měla vyvinuté sociální citění a prý se znala se zakladatelkou francouzského ženského hnutí Florou Tristanovou. A pak, není ještě nápadné, že manželka autora *Života svatého Ludvíka* napsala životopis Chateaubrianda, katolíka, royalisty, ale přece jen romantika, jehož biografie nebyla zcela jistě nejvhodnější četbou pro mladé dívky?

V rušném revolučním roce 1848 se de Gaullovým narodil syn Henri. Zdá se, že zdědil mnoho vlastností po svém otci, ale byl nepochybně velmi bystrý a výmluvný po mamince. Vystudoval polytechniku a učil na jezuitské škole Neposkrvněného početí v Rue de Vaugirard v Paříži. Zároveň přednášel pro žáky, kteří se připravovali na zkoušky do „velkých škol“ v Ústavu svaté Jenovéfy v Rue des Postes. Po přijetí zákona o kongregacích, který silně omezil školské působení řádů ve Francii, založil v roce 1907 Fontanesovu školu v Rue du Bac a působil na ní až do počátku první světové války. Byl doktorem filozofie, technických věd a práv.

Ústav svaté Jenovéfy v Rue des Postes navštěvoval i spisovatel Marcel Prévost. Koncem minulého století vydal román *Štírek*, příběh mladého kněze Juliana Auradoua, který se rozhodl vstoupit do jezuitského řádu, a stal se proto žákem a později i výpomocným učitelem školy. Je to typický moralistní román z konce století, v němž exaltovaní mladí jinoši odolávají či podléhají svodům démonických ženských bytostí. Ovzduší školy je v něm však vylíčeno dost realisticky. Z postav členů učitelského sboru vyniká rektor de l'Étang, který si podmaňuje žáky silou své výmluvnosti a přirozenou autoritou. Je to vysoký, černý muž, vlastenec a monarchista. V projevu na rozloučenou říká svým žákům: „Francie! To ona vás sem táhne! To ji jste milovali v této škole! Mluví-li k vám o Francii, pak se opakují: všichni jste byli svědky toho, že po deset let jsem o ní mluvil při každé přednášce... Jděte a učte tak, jak jsme vás tomu učili... My budeme muset odejít, ale vašim prostřednictvím budeme sloužit Francii!“

Rektor de l'Étang není nikdo jiný než Henri de Gaulle. Prévost nebyl

příliš silný v povahokresbě, ale zde se mu podařilo říci několika řádky mnoho. Nemusel snad ani dodávat, že „levé ruce přítomných důstojníků tiskly bezděky rukojeti kordů“. Projev je autentický mimo vši pochybnost. Zaposlouchejte se na chvíli do jeho rytmu, vychutnejte střídmost a sílu výrazu a přeneste se o šedesát let směrem k současnosti: nepoznáte, zda mluví otec, či syn.

„My budeme muset odejít,“ říká rektor de l'Étang se zřejmou lítostí. Píše se rok 1880 a Francouzská republika chce zbavit své odpůrce vlivu na mládež. Ministrem školství je Jules Ferry. Chce zakázat konfesijní školy. Ve sněmovně se dlouhé měsíce debatuje o zákonu, který má rozpustit jezuitské ústavy. Henri de Gaulle přednáší svým žákům o Ignáci z Loyoly a Janě z Arku, kritizuje Voltaira a Rousseaua. Stýká se s royalistou Maurrasem a obdivuje se Bergsonovi.

V takovém prostředí se tedy narodil Charles de Gaulle. Jeho otec byl na něj stejně přísný jako na své žáky a zdá se, že nebyl se svým synem příliš spokojen. Malý Charles byl vznětlivý, neposlušný a tvrdohlavý. Když byl potrestán, což se zřejmě stávalo velmi často, uzavíral se do sebe. Nerad ustupoval. Když si s bratry Xaverem a Jacquesem hráli s cínovými vojáčky, byl nejstarší z nich králem anglickým, nejmladší ruským carem. Charles volil vždy francouzské barvy. Jen pruským králem nechtěl být nikdo z nich, a tak bitvy na zeleném stole končily často bitvami skutečnými s nezbytným otcovským zásahem v závěru.

Charles se narodil v Lille, ale dětství prožil v metropoli. Více než kdy jindy je v těchto letech Paříž především městem slavné minulosti. Ve čtvrtek odpoledne, kdy se na francouzských školách neučí, vodí Henri de Gaulle své děti k Napoleonovu náhrobku v Invalidovně nebo k Vítěznému oblouku. K čertu se starými spory legitimistů s bonapartisty, ať žije Francie! V neděli jezdí rodina do Versailles nebo do Stains, kde byl Henri de Gaulle v roce 1870 raněn v prusko-francouzské válce. Otec vypráví dětem o slavných činech francouzských králů, ale i o ztraceném Alsasku. Charles naslouchá mnohem pozorněji než ostatní otcovu vyprávění, které silně vzrušuje dětskou fantazii. Jestliže se později de Gaulle ve svých pamětech přiznal, že si představuje Francii „jako princeznu z pohádek či madonu z nástěnných fresek“, pak není pochyb o tom, že si tento obrázek vysnil jako dítě, snad právě za dlouhých

procházek s otcem. V těchto letech už mladý Charles začíná číst knihy, které nejsou zrovna předeepsány v povinné školní četbě. Nejvíce si oblíbil Edmonda Rostanda. Jeho *Orlík* ho nadchl a *Cyrano* uchvátil. De Gaullovi jezdili v létě do Ligerie v Dordogne. Charles tam prožíval svou dobu „her a malin nezralých“ a hrál si na Cyrana, jako by tušil, že i jemu bude souzeno vládnout dvěma zbraněmi: kordem a perem! Jako by tušil, že se jednou jeho karikatury s třírohým mušketýrským kloboukem a dlouhým cyranovským nosem rozletí po celém světě!

Ale i nejkrásnější prázdniny musí jednoho dne skončit. Osud Charlese de Gaulla se podobá osudu dětí z učitelských rodin na celém světě: hranice mezi školou a rodinnou výchovou jsou takřka neznatelné. Po večeři mluví otec de Gaulle se synem latinsky nebo řecky a mladý Charles soutěží se sourozenci v deklamaci tragédií Corneillových a Racinových. Antika a klasika spolu s novoromantismem, to jsou duchovní světy mladého Charlese. Ještě po mnoha letech děsí na schůzích vlády své ministry přesnými citacemi veršů, jejichž autory zná snad jen on a bývalý profesor francouzštiny Pompidou. Už v mládí projevoval obdivuhodnou schopnost k memoraci dlouhých a obtížných textů, vynikal v dějepise, francouzštině a učil se rád cizím jazykům.

V roce 1905 bylo Charlesovi patnáct. Prožíval všechny strasti dospívání znásobené neobvyklým vzrůstem. Pociťoval touhu vyjádřit se a realizovat, tak obvyklou v tomto věku. Kdesi se dozvěděl o literární soutěži, kterou vypsal provinciální časopis. Poslal do ní jednoaktovku *Lupič a pocestný*, v níž zveršoval píseň C. Nadauda. Obsah byl prostý: lupič potká v lese pocestného a obere ho ovšem tak elegantně a vtipně, že vznikne dojem, jako by oběť vydala své věci dobrovolně a ráda. Lupič je gentleman a mluví vzrušeně ve stylu klasických her ze 17. století, ale na verších je znát vliv Rostandův. Jednoaktovka byla hrána na rodinné slavnosti u de Gaullů: Charles představoval lupiče a jeho bratranec Jean de Corbie pocestného.

Charles de Gaulle soutěž vyhrál. Získal první cenu a jako vítěz si mohl vybrat: buď 25 franků, nebo vytištění díla. Byla to tvrdá zkouška: de Gaullovi nebyli příliš bohatí a kapesné malého studenta vypadá podle toho. Za 25 franků se dá nakoupit tolik věcí! Ďábel-pokušitel si nemohl nasadit svůdnější masku. Ale Charles neváhá ani několik zcela

pochopitelných minut. Co je 25 franků, co jsou tisíce a miliony proti onomu nenapodobitelnému, neopakovatelnému pocitu, který se zmocní člověka-autora, když spatří své jméno v záhlaví díla! A tak se v patnácti letech předznamenává celý de Gaullův život: bude několik desítek let důstojníkem, dlouhou dobu ministerským předsedou a hlavou státu, ale spisovatelem, člověkem-autorem zůstane po celý svůj život.

Obavy profesora Henriho de Gaulla se konečně naplnily. V roce 1907 jsou řádové ústavy ve Francii zakázány. Francouzští jezuité nacházejí útočiště v sousední Belgii v Antoingu u Tournai na starém hradu knížete de Ligne. Mladý Charles tam tráví dva roky, přerušované krátkými návštěvami u babičky v Lille. Spolu s ním tu studoval slavný filozof Teilhard de Chardin. Antoing bylo pouhých několik kilometrů od Fontenoy, kde v roce 1745 porazil francouzský maršálek de Saxe s pomocí irských dobrovolníků anglickou armádu. Pětadvacátého srpna 1907 přijíždí do Fontenoy irská delegace a odhaluje zde pamětní plaketu. Na slavné bitevní pole vodí své žáky jezuita profesor Auguste Butin. Je to historik a vojenský teoretik. Zabývá se otázkami pohyblivého dělostřelectva a ochrany východních hranic Francie. Mladý Charles chodí s ním a neujde mu jediné jeho slovo. Stopy některých Butinových teorií najdeme později v jeho knihách. De Gaullův zájem má i jistý citový náboj: fašodský incident* byl ještě v čerstvé paměti a navzdory srdečné dohodě vidělo mnoho Francouzů v Anglii tradičního nepřítel. Sympatie ke katolickému Irsku byly v de Gaullově rodině velmi živé.

Životní podmínky v Antoingu nebyly právě nejlehčí. Žáci bydleli v bývalé konírně, která byla v zimě špatně vytápěna. Na nejbližší železniční stanici musel mladý de Gaulle chodit několik kilometrů pěšky. Zajímavá cesta, tahle trať z Lille do Antoingu! Vedla přes Lannoy, odkud v roce 1630 odešla přes Nizozemsko do Ameriky rodina Delano, z níž po matce pocházel prezident Roosevelt. Vedla kolem Templeuve, které kdysi patřilo Marlboroughům, předkům Winstona Churchilla.

Mladý Charles o tom přirozeně v této chvíli nic neví. Jezdí k babičce do Lille a těší se na lutyšské oplatky.

* Koloniální ambice Británie a Francie na sebe narazily v roce 1898 v súdánském městě Fašoda. Francouzi po několikaměsíčním napětí ustoupili, cítili to jako potupu. – Pozn. red.

V roce 1908 ukončil Charles školu v Antoining. Jako nejlepší žák směl na závěr pronést projev na rozloučenou. Dvanáct měsíců se pak připravoval ve Stanislavově koleji v Paříži a odtud se hlásil do vojenské akademie v Saint-Cyru. Byl přijat. Co ho přimělo k této volbě? Vliv rodinného prostředí, které vidělo v armádě poslední oporu vžitých tradic a řádů? Vášnivost matky, která se nikdy nemohla smířit se ztrátou Alsaska-Lotrinska? Četba Péguyho a Barrèse?

Vliv rodinného prostředí nelze jistě podcenit. Od útlého mládí byl Charles vychován v úctě k „velké němé“, symbolu věčnosti Francie. Ale povšimněme si zároveň toho, že nikdo z nejbližších de Gaullových předků nebyl důstojníkem z povolání a mladý Charles byl v Saint-Cyru v tomto ohledu jistě bílou vránou. De Gaullův otec byl vášnivý nacionalista a důstojník v záloze, ale jeho láska k armádě měla své meze. Když koncem minulého století propukla ve Francii Dreyfusova aféra, dovedl se rozejít s mnohými ze svých přátel v okamžiku, kdy cítil, že teze o jeho vině je neudržitelná. *Magis amica veritas* – měl rád armádu, ale více miloval pravdu. Také způsob, jakým vychovával svého syna, nesvědčil o tom, že by ho už od dětství připravoval ke kariéře důstojníka. K čemu potřeboval budoucí kavalerista Corneillovy tragédie a Rostandovy hrdinské komedie?

Vášnivost matky? Snad. Ale svědectví její přítelkyně, paní de Lanzacové, vrhá na tuto domněnku poněkud jiné světlo. „Jsou to republikáni,“ zašeptala jednou paní de Gaullová své přítelkyni s hrůzou o svých synech. Charles de Gaulle republikán? Především nesmíme zapomenout na to, že v očích jeho matky byl republikánem každý, kdo jen na okamžik zapochyboval o tom, že za Francouzské revoluce umučil jakobínský švec Simon malého Ludvíka XVII. hladu v komůrce bez oken. Mladý Charles znal hrdinské činy francouzských králů nazpaměť. Ale Francie byla už téměř čtyřicet let republikou a royalisté neměli nejmenší naději na tomto stavu cokoli změnit. A pak, mladí lidé touží po hrdinech z masa a kostí, živých, současných. Royalisté připomínali spolek starých vysloužilců. Francouzská armáda, jejíž sympatie k republice nebyly příliš vřelé, také neměla hrdiny. Staří generálové prohráli válku s Pruskem v roce 1870 a mladí adepti hrdinství ubíjeli nudu v garnizonách. Zato republika měla muže, který

de Gaullovi imponoval. Jmenoval se Clemenceau. Obdivoval jeho energii a houževnatost. Viděl v něm muže pořádku, který dovedl lsti potlačit bouře francouzských vinařů a neváhal zakročit proti stávkujícím vládním úředníkům. Souhlasil s jeho přezíravým postojem ke koloniální expanzi. Oči mladých Francouzů měly být podle Clemenceaua upřeny nepřetržitě na „modrou čáru Vogéz“, k Německu. Jeho republikánství de Gaullovi nevadilo. Nepokládal současné francouzské státní zřízení za nic více a nic méně než skutečnost, kterou je třeba brát na vědomí. Režimy jsou pomíjivé, ale Francie je věčná.

Četba Péguyho a Barrèse? Mladý Charles četl na svůj věk hodně. Na sklonku života prozradil americkému novináři Sulzbergerovi, že byl v mládí nejvíce ovlivněn francouzskými klasiky a anglicky píšícími autory. Z ostatních veličin jmenoval Goetha. Stojí za povšimnutí, že de Gaulle nezařadil staré římské a řecké autory mezi cizince. Francouzská kultura byla podle něj dědičkou antických tradic. Ze současných filozofů byl mladému de Gaullovi nejbližší Henri Bergson, kterého osobně znal. Barrès a Péguy? Jistěže je četl. Ale verše vypjatých nacionalistů typu Paula Déroulèda nevyhovovaly jeho klasickému vkusu.

A tak stojíme před první nezodpovězenou otázkou tohoto života, ostatně dosti bohatého na záhady. Kdosi se později de Gaulla zeptal, proč si zvolil právě vojenskou dráhu. Odpověděl, že francouzská armáda byla v roce 1908 „nejkrásnější věcí na světě“, la plus belle chose du monde. Je to odpověď básníka, která může vyvolat jen ironický úsměv na rtech těch, kdo vědí, že až do svých padesáti let bojoval de Gaulle s přežitky a návyky této „nejkrásnější věci na světě“ a že se s nimi střetával i mnohem později jako s projevy tělesa, které ho ve skutečnosti nikdy nepřijalo opravdu do svého středu.

Podle nově přijatého zákona z roku 1905 musel mladý adept saint-cyrské akademie sloužit nejprve rok jako prostý voják. De Gaulle nastoupil k 33. pěšímu pluku v Arrasu v říjnu 1909. První skutečné setkání s armádou mu přineslo první velké a skutečné zklamání v životě. Velitelé, s nimiž se potkal, měli pramálo společného s římskými veliteli, které znal z učebnic, a už vůbec se nepodobali Vaubanovi nebo Turennovi. Bezduchý dril při výcviku mladého Charlese přímo znechutil. Prvního října 1910 přešel konečně do akademie. O jeho

pobytu v Saint-Cyru toho mnoho nevíme. Snad jen to, že se spolužáci vysmívali jeho vysoké postavě, zdůrazněné vyšší ozdobnou čepicí. Pro svou mimořádnou délku byl de Gaulle nazýván „dlouhým šparglem“ a „dvoumetrem“, pro svou vznětlivost „Cyranem“ a „kohoutkem“. V říjnu 1912 byl de Gaulle vyřazen jako podporučík. Nejlepším žákem jeho ročníku byl Alphonse Juin, který za druhé světové války bojoval proti Němcům v Itálii, a byl proto povýšen na maršála, přestože několik let sloužil Pétainovi. Neměl de Gaulle nikdy příliš v lásce, ale až do konce svého života využíval výhody společně stráveného mládí ve školních škamnách a důsledně de Gaullovi tykal. Od tohoto zvyku neupustil ani v době, kdy se jeho spolužák stal prezidentem republiky. Nepřestal mu tykat ani při poslední, poněkud vzrušené rozmluvě o Alžírsku v roce 1962, při níž se prý třásla okna Elysejského paláce a olivřejování sluhové na chodbách si zacpávali uši.

De Gaulle byl vyřazen jako patnáctý v pořadí. Bylo to slušné umístění, ale nic více. Jeden poněkud zlomyslný profesor napsal tehdy na okraj zkušebního protokolu: „Je mimořádný pouze fyzickým vzrůstem.“ Není to zdaleka poslední nechvalný de Gaullovův posudek od vojenských nadřízených a není nijak výjimečné, že se mínění spolužáků s tímto stanoviskem rozcházelo. Podle jejich názoru byl de Gaulle velmi inteligentní a učil se lehce, neváhal se však už tehdy řídit za všech okolností svým úsudkem a „trpěl“ absolutním nedostatkem podlézavosti.

Po vyřazení se de Gaulle vrací k 33. pěšímu pluku v Arrasu, v němž sloužil jako stážista. Je zřejmě pevně odhodlán – jeho mladická naitivita nezná hranic – změnit výcvikové metody, které zakoušel ještě nedávno na vlastní kůži. Dostal se k šestému praporu, jehož velitelem byl kapitán Salicetti. Ve dne cvičí nováčky, večer se snaží najít někoho, s kým by si mohl popovídat o svém zamilovaném tématu: historii francouzské armády. Když však narazí na hradbu nezájmu, stahuje se rychle sám do sebe. Důstojníci ho pokládají za podivína. Pouze jediný z nich mu rozumí, velitel útvaru plukovník Philippe Pétain.

Sympatie jsou oboustranné. De Gaulle se Pétainovi obdivuje proto, že má, stejně jako on sám, problémy s nadřízenými. Těsně před plánovaným odchodem do penze je Pétain stále jen plukovníkem. Oficiální francouzská vojenská doktrína povýšila na nedotknutelnou zásadu

neustálý útok. Plukovník Pétain však ve svých přednáškách na válečné škole vyzdvihuje důkladnou dělostřeleckou přípravu jako nutný předpoklad řádného zajištění útoku. Nemá šlechtický přídomek a do šedesáti let se nestačil oženit. Je proto konzervativním kruhům v armádě dvojnásob podezřelý a mladému důstojníkovi, zbožňujícímu nekonformitu, dvojnásob sympatický. V říjnu 1913 je de Gaulle povýšen na poručíka. Je to první a také poslední hodnost, kterou získal v řádném termínu a Pétain má na ní jistě svou zásluhu. Mladý poručík a stárnoucí plukovník byli na nejlepší cestě stát se důvěrnými přáteli. Rozdělily je však dvě světové války: první na několik let a druhá na život a na smrt.

Zatímco se mladý Charles učil verše řeckých a francouzských klasiků, svět kolem něho se bouřlivě měnil. Německo, sjednocené Bismarckem, upevňovalo své postavení v Evropě a začalo pozvolna pronikat do sféry britských zájmů na Blízkém východě. Francie, poražená v roce 1870, usilovně utužovala své spojenecké svazky s Ruskem a trpělivě čekala na to, až bude Bismarckova výstraha před válkou na dvou frontách v Německu pozapomenuta. Udivení francouzští monarchisté přihlíželi zděšeně tomu, jak potomek Romanovců smeká svůj cylindr ve chvíli, kdy vojenská hudba spustila Marseillaisu a z tisíců hrdel zaznělo volání do boje „proti krvavému praporu tyranie“. On aura tout vu!* Počátkem století jsou oba hlavní tábory zhruba připraveny a střetávají se v drobných potyčkách. Mraky nad Evropou pozvolna houstnou. Mladí muži, kteří vstupují v této době do vojenských škol, dobře vědí, že se velká většina z nich nedožije třiceti let. Nesmíme se divit, že svědectví de Gaullových spolužáků na léta strávená v Saint-Cyru je tak málo. Většina z nich padla v prvních dnech světové války v okamžiku, kdy podle litery francouzských polních řádů vedli své jednotky v bílých rukavicích a s tasenou šavlí vstříc německému dělostřelectvu.

Spolu s nimi prodělával svůj první křest ohněm i čtyřiadvacetiletý poručík de Gaulle. Jeho 33. pěší pluk byl součástí druhé pěší divize, která se střetla hned v prvních dnech války s postupujícím nepřítelem u Dinantu na řece Meuse. Začátek války nebyl pro Francii úspěšný.

* Kdo to kdy viděl! – Pozn. red.

Německá armáda okupovala v prvních týdnech značnou část francouzského území a byla zastavena teprve později na Marně za cenu vysokých obětí. Patnáctého srpna 1914 byl de Gaulle na belgické frontě lehce raněn, ale hned po krátkém léčení nastupuje znovu ke svému útvaru v Champagni. Stal se pobočníkem velitele plukovníka Claudela. V lednu 1915 byl de Gaulle vyznamenán za vynikající výsledky v rozvědčnické činnosti a o měsíc později byl povýšen na kapitána. Ale střepina německého granátu ho znovu vyřazuje na čas z boje u Mesnil-les-Hurles.

Druhého března 1916 podnikla jeho jednotka zoufalý bodákový protiútok u Verdunu a byla téměř celá zničena. V divizním rozkazu, podepsaném Pétainem, o tom čteme: „Kapitán de Gaulle, velitel roty, proslulý svou vysokou intelektuální a morální úrovní, pozvedl své vojáky k odhodlanému útoku a k boji muže proti muži. Bylo to jediné řešení, které pokládal za odpovídající svému pojetí vojenské cti. Jeho pluk byl v tomto okamžiku strašlivým bombardováním téměř zničen a na rotu nastupovali nepřátelé ze všech stran. Kapitán de Gaulle padl ve věřavě. Byl to výjimečný důstojník v každém směru.“

30

Plukovní rozkaz se ovšem v jednom podstatně mýlil. De Gaulle nezahynul. Byl pouze raněn bodákem, omdlel a padl do zajetí. První světovou válku vedli Němci ještě dosti rytířsky. Koncentrační tábory neexistovaly. De Gaulle byl převezen do zajateckého tábora pro důstojníky ve Friedbergu. Směl nosit uniformu, mohl číst, studovat a učit se pilně německy. Nežilo se mu tedy nejhůře, přesto se několikrát pokusil o útek. Při jednom z prvních prchala skupina francouzských důstojníků v uniformách německých vojáků. „Dlouhý špargl“ však nemohl najít nic, co by mu alespoň trochu padlo. V podivném přestrojení, připomínajícím spíše pumpky než vojenskou uniformu, byl zadržen polním četnictvem a vrácen. Také při dalším pokusu, který podnikl na vlastní pěst spolu se slavným letcem Rolandem Garrosem, byl odhalen. Němcům konečně došla trpělivost a převezli nepoddajného kapitána do mnohem lépe strážného Ingolstadtu.

Dny v zajateckém táboře utíkaly pomalu, zvláště proto, že podle tehdejších zvyklostí nesměli být důstojníci v zajetí nuceni k práci. De Gaulle četl, studoval díla o německé armádě a všímal si, pokud mu to okolnosti v táboře dovolily, jejího vnitřního uspořádání. Vytvořil

kolem sebe kroužek důstojníků, kteří nebyli ochotni zabíjet čas hrou v karty a postrkováním červených praporek na mapě Evropy. Patřil k nim vojenský publicista Rémy Roure, který ve třicátých letech propagoval de Gaullovy ideje v řadě recenzí a statí. Je vůbec zajímavé, že mnozí z de Gaullových přátel v Ingolstadtu nezapomněli na výklady svého kamaráda ani po mnoha letech. Tak Berger-Lévrault se stal po válce nakladatelem a vydával, bez velkých nadějí na zisk, de Gaullovy studie. Další přítel z Ingolstadtu, kapitán Catroux, odpoví jako jediný z vysokých francouzských úředníků – byl totiž rok předtím jmenován vysokým komisařem v Indočíně – na de Gaullovu výzvu z 18. června 1940 a připojí se k Svobodné Francii. A ještě jednoho spoluhráče stojí za to připomenout. Často se k hloučku kolem de Gaulla připojil vysoký muž v uniformě carské armády. Sledoval výklad, pokud mu to jeho znalosti francouzštiny dovolovaly. Jmenoval se Michail Tuchačevskij a proslul později jako velitel Rudé armády na Dálném východě.

V září roku 1918 přišel toužebně očekávaný okamžik: německé a rakouské armády ustupovaly a začaly se vnitřně rozkládat. Vykrvácená Francie zvítězila. De Gaulle se vrátil ze zajetí, ale válka pro něj neskončila. Francie se cítila ohrožena Velkou říjnovou revolucí, intervenovala a pomáhala vytvářet sanitní kordon kolem mladého sovětského státu. Francouzská armáda, pokládaná po vítězství nad Německem za nejlepší na světě, vysílá své důstojníky do Polska. V květnu 1920 s nimi odjíždí i kapitán de Gaulle. Je šťasten. Je mu třicet let, má nádhernou uniformu a jede jako příslušník „nejkrásnější věci na světě“ do Polska, o němž má, jako většina Francouzů té doby, velmi romantické, mlhavé a zkreslené představy. Vystupuje v nich Jan Sobieski, Tadeusz Kościuszko a Marie Walewská. Avšak Polsko roku 1920 poskytuje zcela jiný obraz. Mladý francouzský kapitán ho pozoruje a vnímá s citlivou pozorností, která poněkud překvapuje u příslušníka jeho stavu. Všimá si otřesných sociálních problémů soudobého Polska, je překvapen strašnou bídou a pociťuje cosi jako strach při pohledu na dlouhé řady vyhladovělých mužů a žen před obchody s pečivem. Cítí sílu nenávisti v pohledech na krásný důstojnický vůz. „Naše civilizace visí na vlásku,“ zapisuje si de Gaulle do svého polního deníku. „Všechny její krásy, její pohodlí a bohatství, jimiž se pyšní, by vzaly z své pod

úderu slepé zuřivosti zoufalých mas.“ Poprvé od Dreyfusovy aféry se de Gaulle v Polsku setkává s antisemitismem a protizidovskými pogromy, které popisuje se zdrženlivou nelibostí.

Jinak mu ovšem nic nebrání v tom, aby užíval života. Měšťanské a šlechtické Polsko obdivuje francouzské důstojníky, kteří mají v polské armádě o stupínek vyšší hodnost než ve své vlasti. De Gaulle je tedy už majorem, přednáší s velkým úspěchem na válečné škole v Rambertowě u Varšavy. Je vyznamenán řádem *Virtuti militari*. Tatam je nuda francouzských garnizon. Ve Varšavě proudí čilý společenský život. De Gaulle chodí do kavárny *Blikle* na výborné zákusky.

A nechodí tam sám. V bohaté gaullistické literatuře, která dnes čítá stovky svazků, nenajdeme snad ani jedinou kapitolu s názvem „De Gaulle a ženy“. V tomto ohledu je náš hrdina skutečně světlou výjimkou mezi moderními postavami francouzských dějin. Nemůže být ani v nejmenším srovnáván s Jindřichem IV., Napoleonem, ba ani úzkostlivě bezúhonným Robespierrem. „Je to ostatně jeho jediná vada,“ poznamenal jízlivě jeden francouzský historik. Během pobytu v Polsku slavil de Gaulle své třicáté narozeniny a prožil zde – rok před svatbou – patrně jediné sentimentální dobrodružství svého života s půvabnou kněžnou *Czetwertynskou*. Podle nedoložených zpráv chtěl kvůli ní dokonce jednoho litevského důstojníka vyzvat na souboj. Nakonec z něj sešlo a z romantického vztahu zbyly jen vzpomínky. Ostatně, Francouzi se často zamilovávají do Polek, ale zřídka – s výjimkou Balzaka – si je berou za ženy.

Jednu trvalou památku si však de Gaulle z Polska přece jen odnesl. Na kterémsi varšavské ulici si při vycházce nechal hádat z ruky. Neznámá polská cikánka mu předpověděla, že se stane generálem, slavným politikem a zemře násilnou smrtí. V de Gaullově rodině nebral tuto věštbu nikdo na lehkou váhu, a to zejména poté, co se první část proroctví tak podivuhodně vyplnila. Tím snad lze vysvětlit, proč de Gaullovi příbuzní přijímali tak úzkostlivě všechna bezpečnostní opatření, kterými de Gaulle sám z hloubi duše opovrhoval. Uprostřed nejhustší nepřátelské palby chodil v roce 1940 mezi zákopy s cigaretou v ústech a usmíval se pohrdavě na ty, kdo při prvním zasvištění granátu padali předpisově do bláta. O 22 let později se stejným klidem

pozoroval atentátníky, kteří mířili automatickými pistolemi na jeho citroën a odmítl se sklonit k podlaze vozu. Měl patrně za to, že by jakýkoli pohyb vedený pudem sebezáchovy narušil neposkvrněnost obrazu, který si historie bude muset o de Gaullovi učinit. Claude Mauriac píše, že jednou hovořil s de Gaullem v kruhu vysokých francouzských důstojníků o generálu Leclerkovi a jeho příslovečné odvaze. „Ten to má jednoduché,“ poznamenal kdosi, „neví, co je strach.“ – „To by to měl příliš lehké,“ odpověděl de Gaulle. „Má strach, ale umí se ovládat.“ Snad v tom byl i kus jeho vlastní charakteristiky.

Těsně po návratu z Polska čeká de Gaulla významná životní událost: sňatek se slečnou Yvonne Vendrouxovou. Koncem roku 1920 se obě rodiny, de Gaullovi a Vendrouxovi, setkaly na podzimním výtvarném salonu v Paříži. Byla to náhoda, nebo připravené setkání? Jisté je, že společný přítel obě rodiny nejprve představil a pan Vendroux pak pozval společnost na čaj. Mezi de Gaullovými životopisci se houževnatě udržuje pověst, podle níž se de Gaullovi podařilo vylít jeden šálek na sukni slečny Yvonne a tím prozradit, že jeho příslovečné sebeovládání má své meze. De Gaullova rodina tvrdošíjně popírala tuto verzi jako ostatně vše, co by jen trochu narušilo čítankový obraz státníka bez sebemenší poskvrny. Slečna Yvonne pocházela z vážené a zámožné rodiny průmyslníka z Calais, jehož předkové se před mnoha staletími přestěhovali do severní Francie z Nizozemska. Jeden z nich prý patřil mezi ony calaiské měšťany, kteří s provazem na krku prosili Angličany, aby ušetřili město. Jiný předchůdce, tentokrát z matčiny strany, bojoval s La Fayettem v Americe. Nešlo tedy v žádném případě o mesalianci. Dívka ze zámožné, vážené patricijské rodiny byla jistě vhodnou partnerkou pro mladého, nadějného důstojníka, jehož pod ochranou maršála Pétaina čekala skvělá kariéra. Nejsme proto příliš ochotni věřit tomu, že setkání na podzimním salonu bylo zcela náhodné.

Zdá se, že slečna Vendrouxová byla zpočátku de Gaullovým dvořením poněkud překvapena a že jí trochu vadil větší věkový odstup. Nezdráhala se však příliš dlouho, 6. dubna 1921 se stala paní de Gaullovou. Zachovala se svatební fotografie, na níž kapitán ve slavnostní uniformě s naškrobeným límcem stojí poněkud toporně vedle mnohem menší nevěsty v bílých šatech. Tak byl založen manželský svazek,

který se vnějškově a pravděpodobně ani vnitřně nelišil od představ, jež o manželství hlásalo prostředí, z něhož oba partneři pocházeli. Byl to zřejmě klidný, harmonický svazek, jehož intimita byla ostatně velmi přísně střežena před vnějšími vlivy. Z dochované korespondence a svědectví víme, že paní de Gaullová měla přísně vymezenou oblast zájmů, mezi něž patřila zejména péče o rodinu a její hmotné blaho, starost o děti a domácnost. Její vliv na de Gaullovu politickou činnost byl pouze nepřímý. Nemilovala příliš reprezentativní povinnosti, které vyplývaly z postavení první dámy ve státě. Cítila se fyzicky nesvá v rozlehlém a studeném Elysejském paláci, který musela obývat poté, co se de Gaulle stal prezidentem. Strpěla jen s velkou nelibostí osobní strážce a nemohla se nikdy smířit s tím, že o generálově jídelníčku nerozhoduje ona, ale personál. Proto se někteří de Gaullovi životopisci domnívají, že naléhala na prezidenta, aby uspíšil svůj odchod z politického života.

Jisté je, že nenápadným, ale zřejmě velice účinným způsobem ovlivňovala výběr de Gaullových spolupracovníků. Z jeho okruhu se vždy po určité době ztráceli ti, kteří byli rozvedeni nebo nedodržovali normy manželské věrnosti. Bylo například známo, že paní Yvonne neměla příliš v lásce Andrého Malrauxe, jehož poněkud bohémské způsoby ji šokovaly. Ostatně Malraux jí oplácel stejnou měrou a v jeho knihách najdeme mnoho ironických poznámek o pletacích drátech paní Yvonne, které tvořily rytmickou kulisu k nesmrtelným dialogům Malraux – de Gaulle o nejdůležitějších problémech lidstva. Ke cti paní Yvonne nutno říci, že se nikdy nezdráhala snášet se svým druhem útrapy jeho dobrodružného života a dovedla se například skvěle vypořádat s nesnadnými podmínkami života v exilu. V nejtěžších okamžicích generálova života plnila svou úlohu s důstojným klidem, taktem a jistou cudností.

Správná katolická rodina francouzského důstojníka se musela kromě jiného vyznačovat velkým počtem dětí. Brzy po svatbě se de Gaullovým narodil syn Philippe, po něm dcery Élisabeth a Anna. Nejmladší z de Gaullových dětí bylo defektní a zemřelo ve dvaceti letech v roce 1948. Všechna svědectví se shodují v tom, že de Gaulle projevoval právě svému postiženému dítěti nejvíce otcovské lásky a trpělivě snášel

všechny útrapy spojené s jeho stavem. Po Annině smrti založil nadaci pro defektní děti, která podnes nese jméno Anny de Gaullové. Philippa a Élisabethu vychovával podle zásad svého vlastního otce: přísně a náročně.

V prvních poválečných letech byla francouzská armáda na vrcholu slávy. Francouzský „poilu“, vousáč ze zákopů na Marně a Sommě, a francouzský důstojník dokázali porazit obávanou německou armádu i s jejími spojenci. Pétain, Joffre a Foch získali maršálskou hůl. Francouzští důstojníci budovali armády v Polsku a Československu. Francouzská vojenská doktrína byla pokládána za nejlepší na světě. Na nejvýznamnější akademii této „nejkrásnější věci na světě“ přednášel vojenské dějiny major de Gaulle. A to je mu pouze 31 let! Ani s tím se však nespokojil a přihlásil se na Vysokou válečnou školu v Paříži, kam byl přijat v listopadu roku 1922. Studoval dobře, byl pokládán za výborného žáka, ale profesory si – pokolikáté už – zase nenaklonil. Posudek, který mu byl vystaven po prvním roce, sice chválí jeho inteligenci, rozhodnost a pracovitost, podotýká však, že trpí přílišnou sebedůvěrou a může dosáhnout lepších výsledků jen tehdy, bude-li ochoten připustit námitky svých protivníků.

Major de Gaulle si z těchto dobře míněných rad nevezal příliš velké poučení a způsobil v posledních týdnech svého pobytu ve škole menší incident. Hlavní instruktor školy generál Moyrand byl stoupencem taktiky „a priori“. Podle ní bylo nutno předem připravit prostor, kde se mělo bojovat, organizovat obranu, ústupové cesty, palební přehrady a pak sem vlákat nepřítele. De Gaulle s tímto postupem nesouhlasil. Namítal, že nepřítel je stejně chytrý a nepodřídí se tomuto receptu. Úkolem důstojníka nebylo podle jeho názoru připravit takovéto podmínky, nýbrž využít okolností, přizpůsobit se jim a jít rychle kupředu. Při závěrečných manévrech velel de Gaulle „modrým“, postupoval podle svých zásad a zvítězil. Rozhořčený Moyrand protestoval proti nedostatku fair play a závěrečné hodnocení vypadalo podle toho. Čteme zde doslova: „Poškozuje však své nesporné kvality přílišnou sebedůvěrou, přísností vůči názorům ostatních a svým postojem krále v exilu. Zdá se ostatně, že projevuje více schopností pro

všeobecné, shrnující studium problému než pro hluboký a praktický rozbor jeho realizace. Velel armádnímu sboru v první fázi manévřů. Prokázal rozhodnost, klid a velitelské schopnosti. Jeho soudy byly však často špatně podložené a rozhodnutí neodpovídala situaci, což ostatně sám čestně přiznal. „Uražená ješitnost je schopna všeho, někdy i výmluvnosti. Jen závěr posudku je mimo vši pochybnost nepravdivý: de Gaulle se určitě Moyrandovi neomluvil.

Střet, k němuž došlo, nebyl nijak náhodný a bude se i později opakovat v jiných polohách. De Gaulle nechápal válku jako hru s přesně vymezenými a dodržovanými pravidly. Domníval se, a pozdější vývoj mu dal plně za pravdu, že v moderní válce je nutné přizpůsobit se okolnostem a jednat bleskurychle. Ale pobočníci slavných vítězů na Marně a Chemin des Dames žádali především smysl pro „fair play“, bezvýhradnou věrnost doktríně a slepou poslušnost. Nechtěli se nechat poučovat od mladíka, který byl dokonce tak drzý, že vydal své bláhové myšlenky knižně. V roce 1924 napsal totiž de Gaulle brožurku *Rozkol u nepřítele*, v níž shrnul své poznatky o německé armádě, získané v zajetí. Bylo mu to připočteno k tíži. „Škrtám z návrhu na povýšení každého, jehož jméno se objeví v záhlaví knihy,“ řekl kdysi maršál Mac-Mahon a jeho slova platila ve francouzské armádě i po první světové válce. De Gaulle v ní vyjádřil obdiv profesionála k německé armádě a jejímu úsilí. Generální štáb reichswehru se však podle jeho názoru dopouštěl chyb a neměl smysl pro úměru. Důstojníci nezřízeně bažili po osobní moci a opovrhovali teoriemi o hranicích lidských možnostech. Podle de Gaulla prohrálo Německo také proto, že si nedovedlo zajistit dobré spojení.

Tyto smělé úsudky a postoj „krále v exilu“ na válečné škole byly patrně oněmi kapkami, jimiž přetekl pověstný pohár. De Gaulle dostal na závěrečném vysvědčení pouze dvojku. Cesta do generálního štábu či profesorského sboru školy byla tím uzavřena. Jak na to de Gaulle reagoval, nevíme, ale můžeme si to snadno představit. „Králové exilu“ se nenechávají vyvést z míry nicotnými známkami zatvrzelých starců. Co však de Gaulle odbyl pohrdavým mávnutím ruky, nebyl ochoten snést jeho ochránce maršál Pétain. Pokládal nízkou známku za důsledek osobních intrik a svou vlastní urážku. Rozhodl se použít veškerého

svého vlivu k tomu, aby de Gaulle mohl přednášet na válečné škole, a smysl tak jeho pohanu. Trvalo to přes dva roky, než se velitelé školy a ministerstvo národní obrany dali pohnout. V dubnu 1927 konečně de Gaulle mohl vystoupit za katedru velké posluchárny.

Na své první vystoupení se sedmatřicetiletý kapitán určitě pečlivě připravoval. Konečně mohl všem ukázat, co v něm je. Nemusel se obávat nízkých známek, jeho jediným soudcem bylo auditorium. Mohl se vypořádat se všemi, jimiž pohrdal, a vyslovit svou úctu těm, které obdivoval. Naskytla se mu možnost narýsovat rozsáhlou historickou fresku způsobem, kterého používal i později při tiskových konferencích. De Gaulle využil této šance beze zbytku. Zvolil si téma, které mu umožnilo ukázat rozhled v celé jeho šíři. Název přednášky zněl: Válečná činnost, velitel, povaha, prestiž. Ve třech přednáškách od 7. do 21. dubna zaplavil de Gaulle posluchače proudem své výmluvnosti. Citoval Lucretia, Goetha, Caesara, Flauberta, Sokrata, Perikla, Tolstého, France, Bedřicha II., maršálka de Saxe, Napoleona III., Mac-Mahona, Canroberta, Turena, Thierse, Montalemberta, Comta, Huga i Scharnhorsta. Ale i vlastním myšlenkám poskytl dosti místa. „Ti, kdož vykonali velké činy, museli často porušit zdání falešného chápání disciplíny.“ Rozuměl jste dobře, generále Moyrande? Porušil jsem vaši disciplínu, protože jsem měl pravdu a chtěl jsem vyhrát. Pochopil jste, maršále Pétaine? Tleskal jste mi, ale za třináct let mne za neuposlechnutí rozkazu a porušení disciplíny dáte odsoudit k smrti in contumaciam.

Na dvě stě posluchačů sedí ve velké přednáškové síni ve vycházkových uniformách s tvrdými límci, s předpisově složenými „nehty“ a rukavicemi na kolenou. Čestné místo bylo vyhrazeno Pétainovi. A přece tato scenerie některým de Gaullovým životopiscům nestačila a pokládali za nutné ji přizdobit legendou. Pétain prý uvedl přednášku slovy: „Poslouchejte, pánové, kapitána de Gaulla. Slyšte ho pozorně, neboť přijde den, kdy ho vděčná Francie povolá.“ Skutečná historie nemiluje takováto aranžmá, někteří historikové ano. Ale tato legenda má povážlivou trhlinu. V roce 1927 byly už vztahy mezi de Gaullem a Pétainem dosti zkaleny. „Pétain! Ten zemřel už v roce 1925,“ řekl později de Gaulle Claudu Mauriakovi.

V roce 1925 byl de Gaulle z podnětu plukovníka Bouvarda pověřen

řízením historických studií o vývoji francouzských vojenských institucí. Nízké známky na Vysoké válečné škole však přerušily slibně se rozvíjející štábní kariéru a de Gaulle byl v roce 1927 přidělen k 19. střeleckému pluku do Trèves, kde si získal pověst náročného a ctizádostivého velitele. Pořádal dlouhá pochodová cvičení a přednáškové kurzy pro důstojníky. Mezitím však v Paříži připravoval Pétain se skupinou spolupracovníků knihu o historickém vývoji morálního profilu francouzského vojáka. Jeho podřízení měli úlohu ulehčenou tím, že našli v zásuvkách kapitoly, které napsal jejich předchůdce, kapitán de Gaulle. Pétain je pokládal za plody práce svého štábu a vůbec se nerozpakoval zařadit je do své knihy. Byl v první řadě voják a jen těžko postihoval rozdíl mezi literárním dílem a služebními předpisy. Ani ve snu ho nenapadlo, že by francouzský důstojník mohl uvažovat jinak.

Když se de Gaulle dozvěděl o Pétainově úmyslu, rozhořčil se stejně jako jeho milovaný Cyrano, který zjistil, že mu chce mocný kardinál Richelieu „opravit sem tam nějaký ten rým“. Chladný Seveřan vzplál hněvem Gaskoňce. A tak dostal de Gaullův náhradník v Pétainově týmu major Audet 16. ledna 1928 dopis, v němž jeho předchůdce napsal zhruba toto: Jestliže vám Pétain svěřil tuto práci, pak napište novou knihu. Nechci však, aby kdokoli upravoval mé vlastní myšlenky a formulace. Překvapený Audet dále četl: „Kniha, to je člověk. Tímto člověkem jsem byl až dosud já... Jestliže jde o jeho dílo, náleží v tomto stavu také mně... Maršál si nechtěl nikdy přiznat, že existuje rozdíl mezi knihou a spisem generálního štábu.“ Ten, kdo zná uměřenost a střídmost de Gaullova výrazu, bude poněkud překvapen vášnivým tónem této repliky a pochopí, že jizva po ráně, která byla takto zasazena, se už nikdy zcela nezhojí. Kniha, to je člověk! Později řekne de Gaulle totéž o stylu. V obou případech má na mysli jedno a totéž: způsob, jakým člověk dovede sdělovat své názory, formulovat své myšlenky a působit na své okolí, je pro něj hlavním, ne-li jediným měřítkem lidského génia. V projevu člena Akademie by tento názor nepřekvapil, ale v ústech důstojníka armády, které se dostalo přízviska „velká němá“, zní stále ještě neobvykle. Pozoruhodná je i poslední citovaná věta: Maršál si nechtěl nikdy přiznat... Znamená to snad, že k podobným autorským sporům došlo už dříve? De Gaulle otiskl v té době několik studií

v odborných vojenských časopisech. Považoval je snad Pétain také za výsledky práce svého štábu?

O týden později psal de Gaulle svému bývalému ochránci: „Dovzděl jsem se, že chcete dát téma knihy *Voják* dokončit novým spolupracovníkům. Jsem nucen vás varovat před touto změnou... Pod vaším vedením jsem knihu napsal já... Žádám Vás, pane maršále, se zdvořilým důrazem, abyste nesvěřoval jinému peru to, co jsem odevzdal pouze Vám.“ Nejzajímavější na této celé historii je to, že Pétain de Gaullovi vyhověl. Báł se snad skandálu, či dokonce literárního procesu? Antimilitaristická Francie by se asi dobře bavila při pohledu na dva důstojníky, kteří by před soudem dokazovali své autorství brožury plné dlouhých period o vojenských ctnostech. Buď jak buď, kniha v podobě, kterou jí chtěl dát Pétain, nikdy nevyšla. O deset let později spor o ni propukl znovu a oba protagonisté si vyměnili své role. Jejich přátelský vztah zůstane od té doby naoko zachován, ale je už jen pouhou formou bez obsahu.

De Gaulle se ovšem Pétainovi neodcizil pouze kvůli malicherným autorským sporům. Starý maršál se stal po Fochově smrti nejvyšší autoritou ve francouzské armádě, jejím teoretikem a vrchním vojevůdcem. Vypracoval koncepci zákopového, defenzivního charakteru příští války a ta se stala oficiální francouzskou vojenskou doktrínou. Podle ní se Francie měla skrýt za pásmo Maginotovy linie a čekat zde v klidu na případný útok nepřítele. Pétainova koncepce byla v naprostém rozporu s cíli francouzské zahraniční politiky, s jejími spojeneckými závazky vůči Polsku, Československu, Jugoslávii, Rumunsku a později i SSSR. De Gaulle, povýšený nedávno na majora, si toho byl dobře vědom. V roce 1928 píše svému příteli Nachinovi: „Rýnská armáda nebude čekat dlouho. Logika věcí ničí dohodnuté a těžce dobyté hranice v Evropě. Je třeba, abychom si uvědomili, že brzy dojde k anšlusu a Německo se dobrovolně či násilím zmocní toho, co mu bylo vyrváno a dáno Polsku. Potom na nás budou chtít Alsasko. To je nad slunce jasnější.“ S velkou pozorností sleduje vývoj nových zbraní, začíná přemýšlet o tom, že rozvoj motorizace změní charakter příští války. Dochází k přesně opačným závěrům než jeho bývalý ochránce.

V roce 1929 se de Gaulle nechává přeložit na Blízký východ, do

Bejrútu. Nezůstává zde dlouho, ale je to pobyt velmi cenný. Schopnost utvořit si vlastní úsudek na hony vzdálený oficiálním klíšé nás u de Gaulla už nepřekvapuje. Z Libanonu píše příteli Nachinovi: „Jsme tu už deset let. Mám dojem, že sem příliš nepronikáme a že zdejší lidé jsou nám cizejší než kdykoli předtím. My jim to oplácíme stejnou mincí.“ Jestliže měl de Gaulle, žák Clemenceauův, kritický vztah k francouzské koloniální politice, pak ho po návratu z Libanonu asi příliš nezměnil. Zjistil, že zde žije lid zcela odlišného jazyka a mravů, který dbá o svou nezávislost a nenávidí kolonizátory, přestože jeho majetnější vrstvy cítí k Francii jisté duchovní pouto. Zároveň se však de Gaulle přesvědčil o strategickém významu francouzských zámořských území a toto poznání bude mít pro něj za války neocenitelný význam. Také pro něj osobně pobyt v Levantě hodně znamenal. Vrátil se z Bejrútu v roce 1931 zároveň s návrhem na povýšení na podplukovníka a byl jmenován do sekretariátu Nejvyšší rady národní obrany v Paříži.

Jmenování a přesun do hlavního města Francie přišlo pro de Gaulla v pravý čas. Potřeboval publikovat a především rozšířit své osobní a politické styky, bez nichž se toho ve Francii třetí republiky nedalo příliš mnoho pořídít. Našel zde obojí. Jeho přítel ze zajetí Berger-Lévrault byl nakladatelem a po několika týdnech pobytu v Paříži byl de Gaulle představen podplukovníku Emilu Meyerovi, který četl jeho práce a sdílel jeho myšlenky. Srovnajme Pétaina s Meyerem a pochopíme, jak dlouhou cestu urazil de Gaulle od svých prvních publikací do chvíle, kdy se ocitl v Paříži. Meyer nebyl jen tak někdo. Studoval s Fochem, byl přítelem Joffrových. Mnozí lidé ho pokládali za jednu z nejchytřejších hlav ve francouzské armádě, ale to mu zřejmě nebylo příliš platné, spíše naopak. Byl Žid, a – Dreyfus Nedreyfus – proto býval při povyšování soustavně opomíjen. Stal se tedy vojenským teoretikem a kritikem. Vybral si – stejně jako de Gaulle – oblast, v níž nerozhodovaly původ, protekce a nepotismus, nýbrž vědomosti a bystrý úsudek. Obojího měl v dostatečné míře. Jednoho dne ho přítel Louis Nachin seznámil s vytáhlým, poněkud neohrabaným chlapíkem, který byl stejně jako on přesvědčen o tom, že je nutné současnou koncepcí velení francouzské armády odmítnout a postavit co nejrychleji na zcela nové základy. Není divu, že se oba rychle spřátelili.

Za rok po příjezdu do Paříže vyšla de Gaullovi malá knížečka s názvem *Na ostří meče*. Bylo to jakési resumé jeho přednášek na vysoké škole o povaze velitelské práce. Důstojník musel být podle de Gaullových představ člověk s meditativními schopnostmi, uzavřený sám do sebe. Měl umět zachovávat tajemství o svých úmyslech a udržovat tak své podřízené v neustálém napětí, měl působit na jejich city elementárním řečnickým uměním. Musel si zachovávat od mužstva odstup, ale nesměl se s nikým dělit o tíhu zodpovědnosti, která spočívá jen a jen na něm. Je to kniha cynická, její autor dával zřetelně najevo, že opovrhuje davem a velebí kult silného jedince. Vliv teorií Nietzscheho, jehož knihy de Gaulle v mládí velmi rád četl, je na ní více než zřejmý. De Gaullovi protivníci a kritici – nasbíral jich za svůj život pozehnaně – později rádi citovali z této malé knížečky, zvláště když zjistili, že některé z pouček uplatňoval de Gaulle i ve své politické praxi. Stalo se to skoro módou. Někteří autoři dokonce tvrdili, že není třeba studovat de Gaullovy paměti, jeho ostatní díla a projevy: všechno podstatné je prý obsaženo v této malé knížce z roku 1932. Částečně si to zavinil de Gaulle sám, neboť přisuzoval své literární činnosti velký význam a ovlivnil tím své životopisce. Je ovšem nesporné, že *Na ostří meče* patří mezi nejproblematictější a nejslabší de Gaullovy práce. V politickém kontextu své doby kniha tlumočila – ať už byly úmysly autorovy jakékoli – myšlenky extrémní pravice. Ani stylisticky nepatří k nejlepším de Gaullovým dílům: potvrdila se tu známá skutečnost, že dobré vysokoškolské přednášky ještě nemusí dát dohromady dobrou knihu.

Na ostří meče nevzbudilo ve své době příliš velký rozruch. Francie měla jiné starosti. Na obzoru byla hospodářská krize. Třetí republika prožívala neklidně poslední léta před velkými událostmi z roku 1934. Důstojníci, kterým byla kniha především určena, jí dílem nerozuměli a dílem pokládali za důležitější dohlížet na nováčky, aby si správně vázali onuce. Mnohem větší zájem zato vzbudila de Gaullova další kniha *K profesionální armádě*, která vyšla o dva roky později. To už nebylo jen resumé přednášek proslovených před několika lety, nýbrž ucelený výklad koncepce, kterou de Gaulle promýšlel při dlouhých pochodových cvičeních v Trevíru a při manévrech. Byl to generální

útok na soudobou francouzskou vojenskou doktrínu, kterou vypracoval maršál Pétain.

De Gaulle především energicky odmítl názor, podle něhož byla Francie dostatečně chráněna Maginotovou linií, a upozornil na to, že severovýchodní část hranic je naprosto odkrytá. Nepochyboval o tom, že Německo zaútočí v příští válce přes Belgii stejně jako v roce 1914 bez ohledu na smlouvy a předchozí sliby. Bude-li Francie napadena takovýmto bleskovým útokem, uvažoval de Gaulle, ztratí několik dní, než se jí podaří zmobilizovat vlastní armádu. Její situace by byla mnohem lepší, kdyby hranice do příchodu početných záloh kryla dobře vyzbrojená a vycvičená profesionální armáda. Jedině takovýto útvar, schopný přejít do rychlého protiútoky, vysoce mobilní a operativní, by Francii umožnil respektovat smlouvy se spojenci ve střední a východní Evropě v případě, že by bylo třeba jim rychle přijít na pomoc.

De Gaulle vycházel ve své knize z poznání, že rozvoj výbušných motorů změnil od základu charakter soudobého boje. Zákopová válka z let 1914 až 1918 byla v nových podmínkách zcela nemožná. V příští válce, a de Gaulle nepochyboval o tom, že k ní brzy dojde, bude rozhodovat stupeň motorizace a na něm závislá schopnost rychlého, překvapivého manévru. Od roku 1918 byl francouzský voják vychovávan v představě, že nejlepším útokem je pasivní obrana. Do kasáren nastupovaly v roce 1934 početně nejslabší ročníky obyvatelstva. Francouzský průmysl vyráběl čtyři tanky měsíčně. De Gaulle nevěřil, že by se někomu mohlo podařit změnit v krátké době stav věcí. Profesionální sbor se mu zdál jediným vhodným řešením.

De Gaullova nezávislá úderná síla se měla skládat ze šesti samostatně operujících pancéřových motorizovaných divizí. Základem každé divize byla pancéřová brigáda, složená ze dvou tankových pluků, brigád dělostřelectva a motorizované pěchoty. Každá divize by operovala samostatně asi na osmi kilometrech fronty. Jejich úkolem bylo rozbít souvislou linii obrany nepřítele a pronikat rychle do jeho týlu bez ohledu na existenci „malých kapes“ odporu. De Gaulle tedy navrhl taktiku, která bude úspěšně použita proti francouzské armádě v roce 1940. Mužem, který ji použije, nebude ovšem plukovník de Gaulle, ale německý generál Guderian.

Zdánlivě hlavním předmětem sporu mezi podplukovníkem de Gaullem a maršálem Pétainem byl tedy tank, jeho úloha a pojetí v moderním boji. Oficiální francouzská doktrína mu přisuzovala podružnou úlohu při podpoře akcí pěchoty. De Gaulle viděl v tankových útvaroch samostatné jednotky operující zcela nezávisle podle okamžitého vývoje situace. Ale skutečné jádro sporu leželo v mnohem vyšší rovině. Šlo o to, zda bude mít Francie armádu, která by odpovídala jejímu mocenskému postavení v Evropě, jejímu významu v protihitlerovské koalici a jejím zahraničněpolitickým závazkům. De Gaullova odpověď zněla zcela jasně ano, zatímco Pétain krčil rozpačitě rameny.

Oficiální reakce nejvyšších armádních kruhů na de Gaullovu knihu vypadala podle toho. Ve vlivné *Revue des deux mondes* vystoupil proti de Gaullovým názorům generál Debeney, který soudil, že stačí, když francouzská armáda udrží severovýchodní hranici. Ve stejném časopise uveřejnil zhruba stejnou kritiku generál Weygand. Francie nikdy neměla a nikdy nesmí mít dvě armády, tvrdil bývalý Fochův pobočník. Máme motorizované rezervy, stačí je dát dohromady. Později vystoupil proti de Gaullovi sám maršál Pétain v předmluvě ke knize generála Chauvineaua *Je ještě možná invaze?*

De Gaulle měl ovšem v této době již dosti vlivné politické přátele a dovedl se bránit. Právě v době, kdy pracoval na své knize, ho známí představili mladému poslanci Paulu Reynaudovi. Malý, neobyčejně pohyblivý muž s úzkýma očima a vysedlými lícními kostmi byl fyzicky ztělesněným de Gaullovým protikladem, ale názorově je mnohé spojovalo. Reynaud patřil k těm nemnoha politikům francouzské pravice, kteří včas rozpoznali nebezpečí, jež Francii hrozilo z východního břehu Rýna. Věnoval se vášnivě otázkám zahraniční politiky a financí. De Gaulle se stal jeho vojenským poradcem. Scházeli se nejméně jednou týdně v Reynaudově bytě v Rue Faubourg Saint-Honoré nebo v malé kanceláři za Poslaneckou sněmovnou. Společně s nimi pracoval Reynaudův přítel a pozdější oddaný de Gaullův stoupenec Gaston Palewski. Dívali se z okna naproti do zahrady ministerstva války, kde pracovali jejich odpůrci Daladier, Pétain a Maurin. Čas od času zašli spolu na oběd do restaurace Drouant nebo do hotelu Lutetia, kde de Gaulle bydlel.

Okruh de Gaullových přátel se postupně rozšiřoval. Patřil mezi ně André Pironneau, redaktor *Écho de Paris* a později *Époque*, poslanec Philips Serre, publicisté Olivier Le Cour Grandmaison, Rémy Roure, Emile Buré, Charles Giron, André Lecomte a politikové tak různorodí, jako byli Marcel Déat, Léo Lagrange, Joseph Paul-Boncour a Alexandre Millerand. Již letmý pohled na tuto značně pestrhou směsici (Déat skončil jako kolaborant s nacisty, Lagrange byl ministrem ve vládě lidové fronty, Boncour patřil k pravicovému proudu socialistické strany) naznačuje, že de Gaulle snad zcela záměrně nechtěl dát své akci vyhraněně politický charakter a odmítal se vázat. Byl ochoten jednat s každým, kdo podpořil jeho plán, a to bez ohledu na politickou příslušnost. Příznačné je však to, že jeho přátelé byli ve svých politických stranách spíše okrajovými mysliteli než představiteli hlavních tendencí a proudů.

Největší tíhu boje však nesl na svých bedrech přece jen Paul Reynaud. V březnu 1935 žádala Lavalova vláda na Poslanecké sněmovně schválení návrhu zákona o dvouleté prezenční službě. Reynaud tento návrh podpořil, apeloval však v duchu de Gaullových názorů na vládu, aby se zabývala plánem na sestavení šesti tankových divizí vojáků z povolání. Podle zvyklostí byl návrh předložen nejprve brannému výboru sněmovny, který se s prosbou o posudek obrátil na generální štáb. Tak se žalovaná strana stala v tomto sporu soudcem. O výsledku nebylo pochyb a sněmovna pak Reynaudův plán zamítla.

De Gaullovy koncepce nebyly příznivě přijaty ani v řadách levice. Francie prožívala mimořádně složité a politicky obtížné období. Pravicový pokus o převrat byl sice v únoru 1934 odražen, ale jeho důsledky se stále projevovaly. Strany rodící se lidové fronty požadovaly rozpuštění polovojenských fašistických organizací typu Ohnivých křížů plukovníka de La Rocquea. Obavy, zda by se profesionální vojenský sbor nestal nástrojem případného fašistického puče, nebyly zcela liché. Navíc de Gaullův plán odporoval Jaurèsově koncepci „armády lidu“, která byla oficiální doktrínou francouzské nekomunistické levice ve vojenských otázkách. Všeobecná branná povinnost a rovnost všech občanů ve vztahu k vojenské službě byly pokládány za dědictví Velké francouzské revoluce.

Přišlo jaro roku 1936. V květnových parlamentních volbách zvítězili socialisté a socialista Léon Blum se stal předsedou vlády. Ještě než se ujal svého úřadu, zachvátila Francii vlna stávek, která prakticky ochromila život v zemi. Byla to doba nejsmělejších nadějí pro stoupence a úděsného strachu pro odpůrce lidové fronty. V ulicích francouzských měst se vedle trojbarevných objevily i rudé prapory a Marseillaisa se snoubila s Internacionálou. Co si o tom všem myslel podplukovník de Gaulle? Jeho původ, výchova a postavení ho přímo předurčovaly k tomu, aby patřil k těm, kdo se lidové fronty obávali. Vysoký důstojník se šlechtickým přídomkem, syn royalisticky smýšlejících rodičů, katolík se silnými skony k nacionalistickému mysticismu snad ani nemohl smýšlet jinak. Ale de Gaullova matka pošeptala kdysi paní de Lausac: Jsou to republikáni ... 23 let služby v armádě, 23 let potyček s předsudky a hloupostí tupých nadřízených, několik let na frontě, v zajetí a v koloniích může někoho znechutit a jinému otevřít oči.

Co si o tom všem myslel podplukovník de Gaulle, se patrně nikdy nedovíme. Stejně jako o všech ostatních politických a sociálních problémech, před než ho život postavil před druhou světovou válkou, smýšlel de Gaulle i o lidové frontě pouze z hlediska úkolu, který pokládal za svůj: učinit francouzskou armádu schopnou čelit útoku nepřítel, který se připravoval dnem i nocí. Nic jiného ho nezajímalo, politikem se stal až později. Vláda lidové fronty byla skutečností a de Gaulle ji bral na vědomí. Zvýší lidová fronta výrobu letadel? Postaví pro něj šest speciálních obrněných divizí? Právce, levice, dvě stě rodin, rozpuštění fašistických lig, obilní zákon, placené dovolené, na všechny tyto pojmy shlížel de Gaulle z výše svých 196 centimetrů s mírným pohrdáním. Jakou armádu postaví lidová fronta?

V říjnu roku 1936 byl de Gaulle přijat premiérem Blumem. Bylo to přesně v den, kdy Belgie vyhlásila svou neutralitu. Severovýchodní hranice Francie byla tím zcela obnažena. Podplukovník doufal, že získal jeden argument navíc. Řekl Blumovi vše, co měl na srdci: Francie není schopna čelit Hitlerovým akcím. Kdybychom bývali měli v březnu 1936 pancéřovou skupinu, nemohli by Němci obsadit Porýní. Lidová fronta zvýšila výdaje na obranu, ale to nestačí. Je třeba změnit systém. Zítra mohou Němci zaútočit na Prahu či Varšavu. Jsme

schopni jim přijít na pomoc? Blum se rozpačitě usmíval. Uznával de Gaullovy argumenty, ale krčil rozpačitě rameny. Během rozmluvy byl několikrát volán k telefonu, Francii hrozila vládní krize, bylo třeba podpořit socialisty a uklidnit radikály. Frank nebezpečně kolísal, nová stávková vlna byla na obzoru. Musíte pochopit, že pancéřové divize... De Gaulle chápal. Snad právě v tomto okamžiku se jal přemýšlet o reformě francouzské ústavy a někde v koutku jeho duše začal klíčit odpor k systému politických stran. Ke konci svého života o tom řekl Andrému Malrauxovi: „Když se dostala k moci lidová fronta, domníval jsem se, že budou moci bránit Francii a vybudovat moderní armádu, protože musí především bojovat proti fašismu. Co se však stalo? Lidová fronta postavila armádu z roku 1918! A to v době, kdy nacisté připravovali pancéřové divize a štuky!“

A tak jednoho krásného dne roku 1937 mohl de Gaulle provést tuto bilanci svého několikaletého pařížského úsilí: ve Francii se prodalo na 700 výtisků jeho knihy. Byla vydána ve větším nákladu a okamžitě rozebrána v Německu a Sovětském svazu. Francouzské velení ji odmítlo. Generál Maxime Weygand napsal v brožůře *Je Francie chráněna?*, že má k dispozici dosti letadel a tanků. Elitní profesionální sbory by prý rozdělily armádu na dvě části a pravidelné oddíly by byly odsouzeny k podpůrným akcím. De Gaulle pochopil ortel, a přijal proto s úlevou zprávu, že byl jmenován velitelem 507. tankového pluku v Métách. Jako teoretik byl odmítnut. V skrytu duše doufal, že bude mít dost času na to, aby ověřil své poučky v praxi.

Ale dříve, než tak mohl učinit, musel ještě jednou prožít reprízu událostí, která měla před deseti lety svou premiéru. V prosinci roku 1937 byl de Gaulle přes zatvrzelý odpor ministra války Daladiera povýšen na plukovníka. Nakladatelství Plon ho požádalo, aby napsal pro širší veřejnost knihu o tradicích francouzské armády. De Gaulle svolil tím spíše, že měl v zásuvce svého psacího stolu texty z roku 1928. Armádní tradice patří k hodnotám, které tak rychle nestárnou a nemění se ze dne na den. Pokládal za slušné upozornit maršála Pétaina, že kniha, kterou pod jeho vedením připravoval, spatří konečně světlo světa. Počátkem srpna 1938 však obdržel od svého bývalého ochránce rozhněvaný dopis. Před deseti lety, psal Pétain de Gaullovi, jsem schoval

text do zásuvky, protože jste nesouhlasil s jeho otištěním. Nyní tvrdíte, že jde pouze o vaše dílo a oznamujete mi jeho publikaci, aniž jste se mnou dříve poradil. Šlo o práci štábu, ne vaši. Je to i moje práce a já se postavím proti vaší publikaci. Vyhrazuji si právo na odvetné opatření.

De Gaullova odpověď byla důstojná a zahořklá. „V roce 1928 mně bylo 37 let, nyní jsem o jedenáct let starší. Obdržel jsem několik morálních šrámů – také od Vás, pane maršále –, ztratil jsem iluze a vzdal se ambicí. Pokud jde o myšlenky a styl, byl jsem tehdy zcela neznámý, což se nyní začíná měnit. Krátce řečeno, chybí mně nyní ohebnost a inkognito, které jsou obě potřebné k tomu, abych nechal jinému připisat část nadání, které snad mám v oblasti literatury a historie.“ V závěru dopisu maršálovi slíbil, že je ochoten zvýraznit jeho podíl na koncepci knihy ve věnování. Pétain se s tím nechtěl spokojit. Koncem srpna povolal de Gaulla k sobě do pařížského bytu. Prikázal mu, aby vydal korektury knihy. De Gaulle odpověděl, že přijímá jeho rozkazy ve věcech vojenských, ale nikoli literárních, a odešel, bouchnuv dveřmi.

Knihy vyšla počátkem září a v jejím záhlaví stála tato dedikace: „Panu maršálu Pétainovi, který chtěl, aby tato kniha byla napsána, řídil svými radami prvních pět kapitol a zasloužil se o to, aby se poslední dvě staly historií našeho vítězství.“ Panu maršálovi, který chtěl, aby tato kniha byla napsána... Pétainovi se asi dělaly mžitky před očima. Pátého září požádal de Gaulla, aby věnování bylo změněno a o měsíc později si trpce stěžoval nakladateli: „Tento důstojník použil bez mého předběžného svolení práci generálního štábu... Nejprve jsem mu to zakázal ... později jsem svolil s tím, že bude otištěno patriční věnování, což se nestalo... Mám za to, že plukovník de Gaulle skutečně zneužil mé důvěry.“ Tento důstojník pak zaslal řediteli nakladatelství vysvětlení, z něhož velmi zřetelně vyplývá skutečný vztah, který měl de Gaulle k Pétainovi v předvečer druhé světové války: „Ve skutečnosti je tato záležitost výsledkem malé intriky maršálova okolí a nemůže mít velký dosah. Bylo by nicméně podle mého názoru správné, abyste na zákrok, který maršál u vás učinil, odpověděl způsobem formálně velmi úslužným, ale v podstatě velmi vyhýbavým. Rozhodnete-li se vydat moji knihu ještě jednou, bylo by správné z úcty k domnělému

maršálovu přání připojit nový text věnování. Do té doby nám nezbyvá než zahrát tuto záležitost do ztracena.“ Zároveň s tím vysvětlil de Gaulle v posledním dopise Pétainovi, že jeho verzi věnování pokládal pouze za návrh, a nerespektoval ji proto doslova. Slíbil, že tak učiní v exemplářích, které ještě neopustily brány tiskárny, a v případném dalším vydání. Slib nebyl nikdy splněn. Kniha vyšla podruhé až po osvobození a věnování maršálu Pétainovi v ní přirozeně chybělo.

Tak neslavně skončily osobní vztahy mezi dvěma historickými osobnostmi, které o dva roky později zasáhly tak výrazně do francouzských dějin. Oba se ještě několikrát setkali v roce 1940, kdy byli členy Reynaudova kabinetu. Vřelé stisky rukou nahradil chladný služební pozdrav. Oba byli členy téže vlády, ale každý patřil ke zcela opačnému táboru.

Koncem roku 1937 odjížděl de Gaulle z Paříže s pocitem úlevy. Konečně pryč z toho hnízda intrik, protekcí a malátně únavy. Lotrinsko není Paříž. Nebezpečí z východu tu nikdo nebere na lehkou váhu. Nepřítel je několik desítek kilometrů na druhé straně hranic. Když Raymond Poincaré vítal po odchodu z politického života novináře ve své vile, otevíral třesoucí se rukou okna na východ a šeptal stařeckým hlasem: „Oni přijdou! Oni přijdou!“

Každý kámen tu byl svědkem nesčetných invazí. Stovky vojenských hřbitovů, pomníků a prostých náhrobků, Verdun, Longwy a desítky vysokých pecí. Vyrobí dost oceli pro kýžené tanky. De Gaulle miloval Lotrinsko a jeho dvojité kříž. To byla jeho Francie, věřící, dělná, ztracená a znovu dobývaná.

Byl šťasten, ale znepokojen zároveň. Tušil, že jeho nepřátelům z generálního štábu spadl kámen ze srdce: konečně se zbavili toho tvrdohlavého, neodbytného snílka. Svěřili mu několik desítek lehkých tanků, které nesnesly srovnání s výzbrojí nepřítele, a doufali, že bude konečně mlčet. Na čas se jim to opravdu podařilo. De Gaulle zprvu nevěděl, jak se dostat ven z této lákavé pasti. Jelikož nesnášel nečinnost, trávil u svého útvaru dny a noci. Učil své tankisty samostatně myslet a manévrovat v duchu svých koncepcí. Podle svého zvyku jim nedopřál oddech. Dostalo se mu tehdy přezdívky „plukovník Motor“. Na vojenské přehlídce 14. července v Nancy ho veřejně pochválil velitel

okrsku generál Giraud – muž, s nímž se v této knize ještě mnohokrát setkáme. Když však chtěl de Gaulle na manévrech postupovat podle svých zásad, vzal ho Giraud stranou, poklepal mu přátelsky na rameno a řekl: „Milý de Gaulle, pokud budu živ, tak své teorie neprosadíte...“ Jinými slovy: vaše tanky, de Gaulle, pojedou ve vyřízených dvojstupech na přehlídce a obecenstvo jim může nadšeně tleskat, ale při manévrech budete poslouchat mé rozkazy, rozumíte?

De Gaulle nerozuměl. Po celý svůj život odmítal rozumět dobře míněným špatným radám. Kdyby nebyl obdařen právě touto vlastností, pak by snad v červnu 1940 přijal příměří a přežil někde v neobsazené části Francie dva a půl roku do příchodu Němců, nechal by se odzbrojit a vyčkal v klidu osvobození s nezbytnými dvěma či třemi dny odboje na závěr. Podobně jednaly stovky ostatních. Pocházeli ze stejných rodin, měli stejné vzdělání a možná nebyli o mnoho méně stateční. Věřili, že jednají rozumně a užitečně. De Gaulle nic nedbal na tyto dva ošidné pojmy. Vstřebal do sebe dva tisíce let francouzských dějin, jejich války, porážky, vítězství, povstání, revoluce i restaurace a naslouchal jim stejně jako kdysi svatá panna hlasům shůry.

Šestadvacátého září 1938 nařídila francouzská vláda částečnou mobilizaci. Československá krize byla v plném proudu. Hitler předložil v Godesbergu ultimativní požadavky a chvílemi se zdálo, že už nic nemůže zabránit válce. Statisíce Francouzů obsazovaly předsunuté pozice bez velkého nadšení. Krvavá lázeň první války byla ještě v čerstvé paměti a defétistická propaganda nahloďavala podvědomí francouzského občana už několik let. Mnozí dobře nevěděli, kde vlastně leží ono Československo, za které měli jít bojovat. Diplomatická jednání pokračovala, hodiny se nesnesitelně vlekly. Osmadvacátého září odpoledne bylo oznámeno, že se zástupci čtyř velmocí sejdou v Mnichově. O dva dny později se premiér Daladier vrátil a bál se přistát v Le Bourget, protože měl strach, že dav, který viděl z oken letounu, ho chce lynčovat. Byl však přijat nadšenými ovacemi. Mír byl zachráněn! Francouzští občané v uniformách se vrátí ke svým rodinám, rybářskému prutu a sklence beaujolais. Trojská válka nebude – vive la paix!

Mezi těmi, kdo tleskali tomuto hanebnému míru, byli i všichni nepřátelé „plukovníka Motora“. Léta tvrdili, že je francouzská armáda

skvěle vyzbrojena a nepotřebuje žádných reforem. Nyní prohlašovali, že je příliš slabá na to, aby mohla čelit Německu. Ve skutečnosti nechtěli s Hitlerem válčit. Necháпали, proč by měli jít bojovat s člověkem, kterého pokládali za ochránce západní civilizace. A pak, Francie, již měli hájit, se jim už několik let nezdála být jejich vlastí. Podvědomě cítili, že jedině její porážka může pokořit vše, co ve Francii nenáviděli a s čím se chtěli vypořádat. Proto potřebovali armádu netknutou a poslušnou.

De Gaullovi přátelé byli v opačném táboře. V nejlepším případě měli za to, že Mnichov je jakýmsi taktickým ústupem na lépe připravené pozice, bolestným, ale pochopitelným stažením, které umožní připravit se lépe a v klidu na rozhodující střetnutí. Ti nejprozíravější, Henri de Kérillis, Georges Bidault a Maurice Schumann, kritizovali mnichovskou dohodu jako zbabělou zradu na věrném spojenci. Ani jedni, tím méně druzí nebyli ochotni Mnichov oslavovat. Když se de Gaullova jednotka vracela po částečné mobilizaci v dalekém Lotrinsku z předsunutého postavení, vyzdobili obyvatelé vesnice hlavně pušek trikolorami. Bylo krásné babí léto, nikomu se nechtělo umírat. Cestou potkali vojáci de Gaullov velitelský vůz. „Plukovník Motor“ přikázal zastavit, vyskočil z vozu a na překvapené vojáky spustil: „Zahod'te ty kytky! Jestli si myslíte, že je čas na oslavy, tak to se tedy mýlíte! Zbláznili jste se?“ Nemohl zatím udělat více. Byl voják a chvíle pro neuposlechnutí špatných rozkazů ještě nenadešla. Za války v Londýně využil první příležitosti k tomu, aby se Mnichova zřekl se všemi důsledky.

Za jedenáct měsíců poté, co mírotvorci Daladier a Chamberlain přivezli z Mnichova „mír pro jednu generaci“, stál svět znovu na pokraji války. Hitler se chystal přepadnout Polsko a přes velké úsilí západoevropských „smiřovačů“ chtěl tentokrát dosáhnout svého vojenskými prostředky. Francie a Anglie byly nuceny vyhlásit Německu válku v situaci pro ně velmi nepříznivé. Bývalý spojenec, Sovětský svaz, ztratil v létě 1939 trpělivost z nekonečných průtahů při jednání o vojenské spolupráci a podepsal 23. srpna s Německem pakt o neútočení.

Přibližně 21 let po skončení války, která byla dlouho pokládána za poslední světový konflikt, se Francie znovu ocitla ve válečném stavu. De Gaullov tankový pluk byl rozdělen a jeho velitel přidělen k Páté armádě generála Bourreta. Byl to skvělý důstojník a uměl se obklopit

vynikajícími spolupracovníky. Velitelem jeho štábu nebyl nikdo jiný než De Lattre de Tassigny, jedna z pozdějších hvězd vojsk Svobodné Francie. Tomu, co následovalo po vyhlášení války, se dodnes v literatuře říká „drôle de guerre“, podivná válka. Francie nečinně přihlížela tomu, jak se Hitler na východě vypořádal s polským spojencem. Nemohla rozvinout ofenzivní akci, její armáda na to nebyla připravena. Francouzští vojáci se zatím nudili v zákopech. Jejich velitelé přemýšleli o tom, kdy Weygand konečně ze Sýrie napadne Sovětský svaz a kdy Daladier vyšle Finsku na pomoc expediční sbor. Plukovník de Gaulle se jen stěží ovládal. Válka, jejíž příchod předvídal, byla tu, ale francouzské velení stále odmítalo přijmout jeho poznatky. Jím vycvičený tankový pluk, který by se býval mohl stát zárodkem úderného tělesa, byl podle zžitých zvyklostí rozdělen k podpoře pěchoty. Náčelník štábu generál Gamelin řekl poslanci Dupontovi: „Nevěřím na teorie plukovníka de Gaulla. Nejsou moudré ani realistické. Potřebujeme samozřejmě tanky, ale věřit tomu, že s pouhými tanky lze prolomit postavení nepřítele, to nepokládám za seriózní. Tank není příliš samostatnou zbraní...“ Quos vult perdere Deus...*

Za této situace se de Gaulle znovu rozhodl přerušit své mlčení a vystoupit. V lednu roku 1940 se setkal s Léonem Blumem. Upozornil ho, že jeho, de Gaullovo jméno kryje obrovskou mystifikaci a že se s tím nehodlá smířit. Několik desítek lehkých tanků, které mu byly svěřeny, neznamená z vojenského hlediska nic. Žádal Bluma, aby bez ohledu na politická soupeření a osobní averzi podporoval Paula Reynauda, muže, v něhož de Gaulle vkládal veškeré své naděje. Na podporu svých názorů sepsal „plukovník Motor“ memorandum, které 26. ledna 1940 zoslovil osmdesáti vysokým představitelům armády a státu. Nemusel dlouho přemýšlet nad formulacemi, stačilo, aby se vrátil ke své zneuznané knize a doplnil některé její pasáže o nové poznatky. Pasivita fronty je dočasná, psal de Gaulle v memorandu, a ten, kdo se rozhodne pro nečinnost, je odsouzen k nezdaru. „K rozdrčení mechanické síly může posloužit zase jen mechanická síla... V současném konfliktu stejně jako v předchozích střetnutích být nečinný znamená prohrát.“

* Koho chce bůh zahubit... – Pozn. red.

Kromě jiných poslal de Gaulle své memorandum i Paulu Reynaudovi, který byl v Daladierově vládě ministrem financí. S vedoucím jeho kabinetu Gastonem Palewským udržoval pravidelné písemné kontakty. Vojenská cenzura dopisy zachytila a předala Daladierovi, který se velmi rozhořčil, když se dozvěděl o tomto „komplotu“. Nakonec se premiér s Reynaudem smířil a založil na jeho popud Výbor národní obrany, který měl koordinovat vojenské akce. Není snad třeba dodávat, že tato „reformička“ neměla, stejně jako předchozí pokusy, žádný praktický dopad.

Když přišel 21. března 1940 plukovník de Gaulle na své velitelské stanoviště, netušil, že se v něm dlouho nezdrží. Za několik okamžiků volal Paul Reynaud z Paříže. Daladierova vláda byla ve sněmovně poražena a prezident republiky Lebrun ho pověřil sestavením nového kabinetu. Reynaud chtěl dát de Gaullovi významnou funkci a především ho požádat, aby napsal vojenskou část jeho programového prohlášení. De Gaulle jen s námahou skrýval své vzrušení. Snad ještě není pozdě, snad se ještě dá něco zachránit. Na rozdíl od svých nadřízených byl přesvědčen o tom, že klid zbraní nebude trvat dlouho, že německý bleskový úder na sebe nedá čekat. Ještě týž den přijel do hlavního města a pustil se okamžitě do práce. Třináctého března byl v parlamentu svědkem Reynaudovy inaugurace. Jeho nadšení ochladlo. Pravice pokládala Reynauda za nebezpečného antifašistu a levice mu nemohla odpustit brutální postup proti stávkujícím na podzim roku 1938. Po návratu ze sněmovny řekl de Gaulle své sestře: „Politika se mi hnusí. Přicházím z parlamentu. Byl jsem na jednom zasedání. Je to ohavné.“ Ještě více byl de Gaulle znechucen tím, že Reynaudův nástup k moci nepřinesl žádné změny. Reynaud sám měl mnoho dobrých úmyslů, ale jeho vůle byla neustále oslabována vlivy okolí, a zejména intrikami milenky Heleny de Portesové, která v případě potřeby neváhala premiéra zesměšňovat před podřízenými. O její nenávisti k Daladierově přítelkyni paní de Courcelles štěbetali i vrabci na Champs-Élysées. Paříž se měla o čem bavit. V novém Reynaudově kabinetu byl Daladier ministrem války. Premiér byl závislý na jeho politické podpoře a bezmocný vůči jeho požadavkům. Jeden z nich zněl: de Gaulle nesmí dostat žádnou funkci. Znechucený „plukovník Motor“ tedy odjel zpátky ke svému útvaru.

Jakou autoritu mohla mít vláda, která po dlouhých tahanicích prošla ve sněmovně většinou jednoho hlasu? Ostatně, ani to není jisté, předseda sněmovny Herriot se později přiznal, že nevěděl zcela určitě, zda rozhodující hlas byl skutečně odevzdán. Reynaudův kabinet měl 35 ministrů, byla to jedna z největších vlád třetí republiky, bohužel, jen co do počtu křesel. Vedle zkorumpovaných šibrů typu Chautempse a Mussoliniho obdivovatele Anatola de Monzie v něm byli i upřímní patrioti jako Clemenceauův žák Georges Mandel a César Champinchi; byli však v menšině a ovlivňovali vládu mnohem méně než přátelé Heleny de Portesové. Reynaud musel mít početný kabinet, aby alespoň trochu rozšířil svou většinu ve sněmovně.

Mnoho pozorovatelů mělo za to, že se jeho vláda beztak dlouho neudrží a že ke slovu konečně přijdou muži, v nichž stoupeneci dohody s Hitlerem tušili své zastánce: Pierre Laval a Philippe Pétain. Tito lidé se netajili svými úmysly. De Gaulle o tom ve svých pamětech poznamenal: „Některé kruhy viděly nepřítele spíše ve Stalinovi než v Hitlerovi. Zajímaly se o to, jak udeřit na Rusko, ať už pomocí Finska či bombardováním Baku nebo vyložením v Istanbulu.“ Ať se to zdá jakkoli neskutečné, francouzský generální štáb se těmito plány opravdu zabýval. Ve všech případech přišel pozdě. Sovětsko-finská válka skončila dříve, než mohl být vyslán expediční sbor, a ostatní plány byly ve stadiu příprav, když Hitler konečně udeřil na západní frontě.

V prvních květnových dnech byl de Gaulle na svém stanovišti. Velel pancéřové divizi, která byla vytvořena na návrh generála Billotta. Místo pěti set tanků měla jen 120, místo sedmi pluků pěchoty jeden a pouze dvě dělostřelecké skupiny – de Gaulle jich chtěl sedm. A co bylo hlavní: tanky byly opět určeny pouze k podpoře akcí pěchoty. De Gaulle píše 3. května poslední dopis Paulu Reynaudovi: „Opakuji, že vojenský stav je konformní svou vlastní podstatou a sám od sebe se nezmění. Je to věc státu, nejdůležitější ze všech. Potřebovali bychom státníka...“ De Gaulle je stále ještě přesvědčen o tom, že by se Reynaud mohl tímto státníkem stát.

Od let 1934 až 1937, kdy se spolu téměř denně stýkali v Paříži, je de Gaulle s Reynaudem v neustálém písemném kontaktu. Často za ním i zajíždí, pomáhá mu formulovat vojenské partie parlamentních

projevů, chválí každé jeho zdařilé vystoupení v dlouhých dopisech. Na podzim roku 1936 jsou de Gaullovy listy Reynaudovi optimistické, vláda lidové fronty schválila rozsáhlé úvěry na modernizaci armády a „plukovník Motor“ má za to, že Hitler není ještě zcela připraven na útok. Francie by tedy měla čas přezbrojit, přepracovat strategii a taktiku, je to snad poslední šance. Uběhl však rok 1937 a de Gaullovy poslední iluze se pomalu rozplývaly. V každém kritickém okamžiku však Reynauda znovu a znovu ujišťuje svou podporou a vyzývá ho k větší aktivitě. V době mnichovské krize mu píše: „Můj pluk je připraven... Dovolte, abych Vás ujistil, že nebudu-li zabít, jsem ochoten vám stále sloužit.“ Paul Reynaud byl prvním a také posledním politikem, jemuž de Gaulle projevoval úctu i oddanost. Zatímco psal své dopisy, chystaly se pomalu, ale nezadržitelně události, které tento vztah rozbily.

Podivná válka, charakterizovaná nečinností na západní frontě, se pomalu chýlila ke konci. Po bleskové akci proti Polsku, během níž zůstala francouzská armáda pasivní, podnikl Hitler na jaře 1940 rychlé tažení proti Dánsku a Norsku – v obou případech spojence opět zaskočil. Na západní frontě se německá armáda přeskupovala a měnila poměr sil ve svůj prospěch. Ještě v září 1939 zde měli Francouzi převahu – pod velením generála von Leeba stálo proti nim jen 34 pěších divízi s několika sty letadel na frontě 850 kilometrů dlouhé. Mezi Rýnem a Moselou operovala jedna divize na 25 kilometrech fronty, podél Rýna dokonce na 42 kilometrech. Siegfriedova linie nebyla ještě zdaleka dokončena. V září 1939 by tedy francouzská armáda byla mohla proniknout do Německa a přinejmenším notně zpomalit bleskovou válku v Polsku. Neúčinnila tak, protože nebyla připravena na ofenzivní akce a Daladierova vláda se stále ještě nevzdávala naděje na dohodu s Hitlerem.

Počátkem května 1940 však byla situace již zcela jiná. Na německé straně bylo připraveno šest po zuby ozbrojených pancéřových divízi a 2600 moderních letadel, z nichž několik set strojů bylo určeno pro let střemhlav. Spojenci měli méně letounů a méně tanků. Většina vojenských historiků se však shoduje v tom, že rozdíl mezi oběma armádami nespočíval ani tak v množství a kvalitě moderní výzbroje, jako v jejím taktickém využití. Podle plánů generála Guderiana měly německé tanky rychle proniknout do týla nepřítele, samostatně

operovat, dezorganizovat za podpory střemhlav útočících letadel jeho týl a bleskově pronikat k životně důležitým uzlům. Naproti tomu stále platná direktiva francouzského vrchního velitele generála Gamelina z 15. prosince 1937 tvrdila: „Pěchota je královnou bitev ... tanky nemohou samy o sobě dobýt terén ... jejich jedinou úlohou je přímá a bezprostřední podpora pěchoty.“ Šest německých pancéřových divizí představovalo strašnou údernou sílu, 2700 francouzských tanků rozstrkaných po celé délce fronty nebylo ničím. Stovky štuk byly připraveny ihned zasáhnout, zatímco potezy a dewoitiny odpočívaly v hangárech kdesi v zázemí – francouzská vojenská koncepce vůbec nepočítala s aktivním zapojením bojových stíhačů do pozemních akcí.

Zatímco jižní část francouzských hranic s Německem byla střezena 450 kilometrů dlouhým pevnostním systémem známým jako Maginotova linie, nebyly od Longwy k severu podniknuty ani základní opevňovací práce, a to ani poté, co na podzim 1936 vyhlásila Belgie svou neutralitu a odkryla tak prostor v délce několika set kilometrů. Pétainovské velení bylo totiž přesvědčeno, že ardenské hory jsou pro tanky neprostupné. Tento nejvíce ohrožený úsek kryla První armádní skupina pod vedením generála Billotta. Tvořily ji Sedmá armáda Giraudova, anglický expediční sbor generála Gorta, První armáda generála Blancharda, Devátá armáda Corapova a Druhá armáda generála Huntzigera. Pod Blanchardovým velením tu stála i de Gaullova miniaturní tanková divize.

Francouzský vrchní velitel počítal s tím, že Němci zaútočí jako první, proto 12. března 1940 vypracoval plán, podle něhož spojenecké armády neměly čekat na německý útok ve Francii, nýbrž při zprávách o prvních srážkách vpadnout do Belgie a Nizozemska, kam podle Gamelinových představ měl směřovat hlavní německý úder. Francouzské vrchní velení totiž očekávalo, že německý útok bude pouze zdokonalenou variantou takzvaného Schlieffenova plánu z roku 1914. Jeho vojenské myšlení dosud vězelo v poučkách z první světové války a francouzští generálové mlčky předpokládali, že nepřítel uvažuje stejně. Tato osudná chyba se zle vymstila.

V noci z 9. na 10. května předali němečtí vyslanci v Bruselu a Haagu diplomatické nóty, v nichž byla obvyklá nacistická propaganda náležitě

opeřena goebbelsovskou perfiditou. Nizozemsko a Belgie – stálo v textu – nejsou schopny ubránit svou neutralitu proti chystanému útoku Británie a Francie. Dali jsme proto našim vojskům pokyn, aby zajistila vaši neutralitu všemi prostředky. V jednu hodinu ráno obě země tvář v tvář bezprostřednímu nebezpečí mobilizovaly svoje armády a obrátily se na Británii a Francii s prosbou o pomoc. Ve čtvrt na sedm vpadly německé armády do Nizozemska a Göringova luftwaffe bombardovala Rotterdam a Amsterdam. Válka na západní frontě začala.

Daleko odtud, v domě, kde byl ve Vincennes ukryt francouzský generální štáb, přijal Gamelin zprávu o zahájení bojů s radostí. Kdyby měl více temperamentu, snad by vykřikl jako Napoleon u Slavkova: Jdou mi do pasti! Severní křídlo francouzských armád se dalo na pochod do Belgie a Nizozemska. Gamelin byl typ štábního důstojníka, klidný, bezvýrazný člověk s malou dávkou fantazie, korektní muž s naprostým nedostatkem bojových zkušeností. Nebyl monarchista a nesympatizoval s cagoulardy, což stačilo k tomu, aby získal pověst „republikánského důstojníka“. Celé noci proseděl nad mapami, bojiště bylo pro něj souborem praporek, které strkal sem a tam jako pěšáky úmorné šachové partie. Jenom několik hodin se mohl oddávat iluzím o tom, že nepřítel postupuje tak, jak to vymyslel nad svou mapou. Těsně před polednem mu štábní důstojník hlásil, že pancéřové svazy protivníka za podpory letectva prudce zaútočily u Sedanu v místech, která byla na rozhraní Coprapovy a Huntzigerovy armády jen slabě chráněna. Hned ráno překročily říčky Our a Sure, o dva dny později překonaly Meusu a provedly průlom, do něhož se nepřetržitě hrnuly stovky tanků. A 15. května stanuly před Sedanem, který se tak podruhé v sedmdesáti letech stal symbolem francouzské porážky. Německý útok do Nizozemska byl pouhou diverzní akcí, hlavní nápor směřoval na Sedan s cílem rozetnout francouzskou obranu, odříznout její severní část a dosáhnout co nejdříve moře.

Ve chvíli, kdy němečtí vyslanci odevzdávali v Haagu a Bruselu své nóty, byla Francie opět – nebylo to poprvé v kritické situaci – bez vlády. Devátého května došlo v kabinetu k prudkému sporu mezi Reynaudem a Daladierem. Reynaud, jemuž nebylo možno upřít záblesky poctivého úsilí o skutečné vedení války, vytýkal ostře Gamelinovi, že nepředvídal německou invazi do Skandinávie a nechal se zaskočit.

Proti němu vystoupil Daladier, Gamelin byl jeho chráněncem. Po drážděný Reynaud byl připraven podat demisi prezidentu Lebrunovi právě ve chvíli, kdy přicházely první zprávy o německé akci. Rozhodl se proto zůstat ve funkci. Mohl už jen přihlížet tomu, jak se koncepce francouzského vrchního velitele hroutí jako domeček z karet. Armády, které pochodovaly do Nizozemska, byly zatlačeny německými protiútoky a přibity k zemi převahou nepřítele ve vzduchu. A 15. května v devět hodin ráno volal Gamelin ministru války Daladierovi a oznámil mu, že předsunuté německé jednotky jsou už před Laonem. „To tedy znamená, že francouzská armáda je zničena?“ ozvalo se po malé chvílce na druhém konci drátu. „Ano,“ řekl Gamelin a zavěsil.

Průlomem u Sedanu bylo bezprostředně ohroženo hlavní město. Když 16. května přiletí do Paříže narychlo povolaný britský premiér Churchill k poradě, zastihuje francouzské státníky a velitele vyčerpané a apatické. Na trávníku za okny budovy předsednictva vlády se pálí spisy, úřady se připravují evakuovat hlavní město. Churchillovi se to zdá předčasné. „Průlom je třeba ucpat,“ radí Gamelinovi. „Kde máte zálohy?“ – „Nejsou,“ odpovídá náčelník francouzských ozbrojených sil lakonicky. Ví, že dohrál svou úlohu, na jeho místo byl povolán generál Weygand. Proč, to v té chvíli nikdo neví. Pracoval kdysi ve Fochově štábu ve slavném osmnáctém roce, snad bude mít kus jeho odvahy, chuti k útoku a válečného štěstí. Sedmdesátiletý stařec, o jehož původu kolují romantické pověsti – byl prý plodem hříšné lásky francouzské šlechtičny s neznámým Mexičanem v době Maxmiliánova extempore* –, zatrpklý, bigotní konzervatívec, fanaticky posedlý obavami z vnitřních nepokojů právě opouští velení francouzské armády v Sýrii a chystá se do Francie. Zatím Němci rozšiřují průlom u Sedanu a ženou před sebou demoralizované zbytky francouzské armády společně se statisíci civilistů, kteří ucpávají silnice, šíří paniku a všeobecný zmatek.

V moři beznaděje, které zachvacuje Francii, se to slabě zableskne. Patnáctého května dostal plukovník de Gaulle rozkaz, aby se svou

* Habsburk Maxmilián I. Mexický byl díky podpoře císaře Napoleona III. a mexických royalistů v roce 1864 prohlášen mexickým císařem. USA však podpořily republikánské povstalce, kteří ho svrhli, zajali a roku 1867 popravili. – Pozn. red.

čtvrtou pancéřovou divizí (je už v té chvíli jediná) zaútočil v oblasti Lonu na říčce Serre. „Plukovník Motor“ nemá nyní nad sebou nikoho, staříčtí generálové si rvou zoufale vlasy nad štábními mapami a proklínají nepřítele, který bojuje zcela jinak než při manévrech. De Gaulle shromáždí v noci své tanky a rychle ustupuje. Večer musí svůj útok zvolnit, pěchota nestačí jeho tempu. Druhý den vyráží znovu a proniká až do Morcornatu, kde je zastaven zběsilými útoky štuk. Podruhé útočí u Abbeville 28. května na šířce 15 kilometrů. Pronikl vpřed, ukořistil několik děl a tanků, zajal 400 Němců. Hovoří a píše se o tom spíše tak, že to je jediný malý francouzský úspěch v záplavě drtivých porážek. „Poprvé jsem se setkal se jménem de Gaulle,“ píše ve svých pamětech pozdější britský ministr zahraničí Eden. Ale 30. května musí de Gaulle, jemuž byla před pěti dny propůjčena hodnost brigádního generála, ustoupit s ostatními. Jeho divizi hrozilo obklíčení po křídlech, nepřítel s výjimkou jeho úseku postupoval na celé čáře.

Mezitím se generál Weygand ujal funkce. Patřil kdysi k těm, kdo odsuzovali de Gaullovy teorie. 22. května nařídil francouzským a anglickým oddílům, které německý průlom zatlačil k severu, aby za podpory letectva vpadly Němcům do boku. Směrem od Beauvais měla tento útok podpořit armáda generála Frèra. Britské velení nabylo však v těchto dnech přesvědčení, že bitva o Francii je ztracena, a expediční sbor dostal příkaz stáhnout se k Dunkerku. Od 26. května do 4. června bylo odsud za prudkých leteckých útoků evakuováno 330 000 mužů, z toho 130 000 Francouzů, do Anglie. Téměř veškerou výzbroj, 1200 děl, 11 000 kulometů a 7500 motorových vozidel, museli Britové nechat na břehu. Odsun se konal v nesmírně těžkých podmínkách, jen 27. května tu luftwaffe svrhla 30 000 zápalných bomb. Vojenští historikové soudí, že Hitler se dopustil nesmírné chyby tím, že nechal Angličany uniknout – skutečnost je zřejmě poněkud složitější. Britové nasadili do boje téměř všechno své letectvo, Němci poprvé ztratili naprostou nadvládu ve vzduchu a měli těžké ztráty. Z hlediska dalšího vývoje války byla zdařilá evakuace nesmírně významná, ale pro bitvu o Francii měla tragické následky. Na poradě válečné rady 25. května padlo poprvé slovo příměří. Prezident Lebrun nesměle nadhodil, že kdyby Němci předložili rozumné podmínky, mělo by se o nich

uvažovat. Marně Reynaud upozorňoval, že podle dohody z 28. března nemůže Francie podniknout nic bez svolení svého spojence. Pétain ho odbyl poukazem na to, že Britové postavili jen deset divizí.

Otázka příměří spadala pochopitelně do pravomoci vlády, ale už skutečnost, že byla vůbec nadhozena, ukazovala na stupeň rozkladu morálky v řadách nejvyšších francouzských představitelů. Od počátku ofenzivy uplynulo sotva 14 dní, francouzské loďstvo dosud nezasáhlo do boje a kolonie byly nedotčeny – vysocí představitelé armády a státu se už smířili s porážkou. „Strana kapitulace“ ovládala již v těchto chvílích nejvýznačnější pozice ve velení armády a ve státní správě. Její hlavou se stal maršál Pétain, od 18. května náměstek ministerského předsedy. Od prvního dne vystupoval krajně defétisticky a soustavně zlehčoval válečné úsilí Velké Británie. Pomalu, ale jistě kolem sebe seskupoval budoucí protagonisty vichistické politiky.

Premiér Paul Reynaud neměl dostatek odvahy ani energie k tomu, aby proti defétistům rázně zakročil. Po kapitulaci Belgie pokládal i on situaci za naprosto beznadějnou. Potácel se mezi dobrými předsevzetími a neblahým vlivem svého okolí, prolezlého kapitulanty nejrůznějšího kalibru. K dovršení všeho jeho zlověstný stín – paní de Portesová – oslaboval jeho vůli neustálými hysterickými výstupy, které snižovaly Reynaudovu autoritu. Počátkem června se premiér rozhodl provést některé změny ve vládě. Zbavil se konečně Daladiera, ale vedle Delbosa a Pernota přijal do kabinetu i několik vyslovených defétistů – Baudouina, Bouthilliera a Frossarda. Daladier odešel – de Gaulle se konečně mohl stát státním podtajemníkem v ministerstvu války. Zachovala se i tradiční fotografie nového kabinetu – dlouhý, zachmuřený muž v generálské uniformě na ní převyšuje své kolegy nejméně o dvě hlavy. Přijel právě z fronty, kde se dověděl o své nominaci v noci na 6. června. Spěšně předal velení a rozjel se rychle do Paříže za Reynaudem. Při rozboru situace na frontě se oba shodli v tom, že je vojensky beznadějná. Ale de Gaulle z toho ani v nejmenším nevyvozoval, že by Francie měla požádat o příměří; naopak kritizoval Reynauda za to, že poskytuje sluchu defétistům. Máme přece ještě kolonie, řekl, a Angličané se nevzdávají. Budete-li souhlasit, vezmu si vojenskou spolupráci s nimi na starost. Reynaud neměl námitek.

Při tomto setkání s premiérem osvědčil de Gaulle některé ze svých typických vlastností. Především smysl pro realitu – Francie prohrála svou první bitvu, nemělo smysl zavírat oči před touto skutečností. Jako státní podtajemník v ministerstvu války mohl de Gaulle dělat cokoli, ale on v této chvíli správně pochopil, že je třeba upevnit spojení s Anglií. Uvědomil si dobře, že všichni ti, kdo se už dávno v duchu plazili před Hitlerem, by nejraději viděli Brity za horami a intrikují proti nim – obzvláště v tom vynikal jeho bývalý ochránce Pétain. De Gaulle byl vychován v kultu francouzské minulosti a v ní nebylo nikdy na lásku k Anglii příliš mnoho místa; nezapomněl na Johanku z Arku, Napoleonovo vyhnanství a Fašodu, ale věděl, že v této chvíli jde o bytí a nebytí Francie a že reminiscence musí jít stranou. Neměl příliš rád Angličany, ale byl přesvědčen, že se budou bít s buldočí vytrvalostí na život a na smrt, že do velkého světového konfliktu jednou zasáhnou Spojené státy a Sovětský svaz. Byl přesvědčen, že Francie může stát v tomto střetnutí na straně vítězů, ovšem pod jednou podmínkou: že se nikdy nevzdá a bude v případě potřeby bojovat s Hitlerem z Afriky.

60

Devátého června ráno letěl do Londýna. O několik hodin později stanul de Gaulle poprvé ve svém životě tváří v tvář Winstonu Churchillovi. Tak se setkali dva muži, které zlomyslný osud svedl do podivuhodného svazku, výbušný Angličan a chladnokrevný Francouz. Měli cosi společného: hluboké kulturní zázemí, solidní erudici a skvělý dar jazyka. Oba se navzájem ctili a ve svých pamětech o sobě hovoří s úctou. Avšak ve chvílích, kdy stáli proti sobě jako představitelé svých říší s jejich tradicemi, staletými válkami a výboji, dovedli odhodit všechny ohledy a bít se do krve bez sebemenšího slitování.

Dojem z prvního setkání byl oboustranně příznivý. Churchill se konečně setkal s francouzským vojákem, který neřňukal a chtěl bojovat. De Gaulle stanul tváří v tvář politikovi, který se tolik lišil od bezvýrazných představitelů umírající třetí republiky; byl kultivovaný, rozhodný a energický. Konkrétní výsledky však jejich schůzka nepřinesla. Churchill chválil de Gaullův úmysl stáhnout se do Afriky, ale odmítl nasadit své letectvo na jih od Loiry a vrátit expediční sbor. Myslel už v této chvíli na obranu Británie. Na něčem se však přece dohodli: usnesli se, že budou udržovat co nejužší kontakty. Jedno totiž věděl

de Gaulle mimo vši pochybnost, a to, že není v Londýně naposledy. Devátého června ráno zavolal jeho pobočník Geoffroy de Courcel zaměstnankyni stálé francouzské mise v Londýně slečnu Elisabeth de Miribelovou. Požádal ji, aby se sešla s generálem a přinesla mu adresy a telefonní čísla Francouzů žijících v Londýně. Vysvětlil jí, že de Gaulle má důležité poslání, sejde se s Churchillem a možná „vytvoří v Londýně stálý sekretariát“. Sekretariát? K čemu? Francie měla v Londýně diplomatické zastoupení a velkou hospodářskou misi. Předvídal snad de Gaulle už v této chvíli kapitulaci a svůj odchod do Anglie? To se nikdy s určitostí nedovíme.

Po návratu do Paříže zastihuje de Gaulle vládu v plných přípravách na evakuaci. Bitva na Sommě byla prohraná, cesta do hlavního města je pro Němce volná. V noci na 11. června opouští vláda v několika osobních vozech Paříž a jede, pokud to hustý proud uprchlíků dovolí, směrem na Orléans. V prvním voze je Reynaud s de Gaullem, v druhém Pétain s Darlanem. V prvním autě se uvažuje o tom, jak zastavit nepřítel a nalézt východisko ze slepé uličky. V druhém se připravují plány na odstranění těch dvou „váлкоžroutů“ vpředu a rozdělení funkcí po porážce, o níž už nikdo nepochybuje. Pétain slibuje Darlanovi, že se postaví do čela vlády a jeho jmenuje svým zástupcem. Také de Gaulle chce využít příznivého okamžiku – paní de Portesová zůstala kdesi vzadu. Přesvědčuje Reynauda, že musí Weyganda odvolat z funkce, armáda nemůže mít v čele muže, který se cítí předem poražen. Kromě toho naléhá na premiéra, aby vláda nejezdila na jih, ale stáhla se do bretonského výběžku a hájila ho s britskou pomocí. Reynaud ochable přisvědčuje. Ale při zastávce v Tours ho paní de Portesová zabavuje na chvíli pro sebe a výsledek se brzy dostavuje: Weygand zůstává ve funkci a vláda jede na jih.

Německým letcům, kteří v těchto dnech krouží takřka beztréstně nad Francií, se tato země musela jevit jako řeka, kterou nezvladatelná bouře hnala ven z břehů. Z Lotrinska, Flander, Normandie, Pikardie a Île de France utíkaly statisíce lidí na jih. Na nákladních autech, na kárách a nejčastěji s úplně holýma rukama bloudili uprchlíci po silnicích, padali do příkopů, jakmile zaslechli jekot útočících štuk, a zvedali se, pokud nezůstali ležet navždy. Francie prožívala snad největší tragédii

svých dějin od stoleté války. Muž v generálské uniformě, který si ve vládním voze razí jen s obtížemi cestu na Orléans, sedí na zadním sedadle se založenýma rukama a dívá se mlčky oknem. Jeho Francie, jeho madona, vysněná a zbožňovaná, leží bezmocně v prachu. „Veliký národ“ a „nejkrásnější věc na světě“ ve zmatku ustupují. Ti, kdo by je měli vést do první linie, přemýšlejí, jak dobít tu „žebračku republiku“, nebo v nejlepším případě myslí jen na svou kůži. „Strašlivý rok 1871“ je dětskou pohádkou ve srovnání s tím, co Francie prožívá v létě 1940. Padesátiletému brigádnímu generálovi se hroučí před očima vše, v čem byl vychován, v co věřil a co cítil. Tradice, slavná historie, vlast, vojenská čest, poslušnost rozkazům, to vše jsou jen prázdné, hluché pojmy, které leží v příkopu cesty z Paříže do Orléansu s tisíci hladových uprchlíků. Všechno je odhaleno a svlečeno, zbývá jen dřev, holá dřev.

V záplavě strachu, úzkosti, nervozity a zmatku vypadá de Gaulle až nelidsky klidně. Nevyčítá nikomu nic, a že by mohl vyčítat, citovat své prorocké předpovědi! Všechny jeho obavy se splnily: mechanická válka, válka motorů je tu a generálové, kteří se mu tolik vysmívali, sedí jako zmoklé slepice. Ale chvíle není vhodná k vyřizování starých účtů, je tu stále ještě jiskěrka naděje, onoho přízraku, který umírá až poslední.

Jedenáctého června ráno dorazila kolona aut s francouzskými ministry do Briare. Zoufalý Reynaud odsud telefonuje Winstonu Churchillovi: situace je neřešitelná, okamžitě přijďte, musíme se poradit. Britský premiér přiletěl pozdě odpoledne spolu s Edenem a sešel se s Reynaudem, Pétainem, Weygandem, Vuilleminem, de Gaullem a několika dalšími ministry v Muget u Briare. Bylo to trapné setkání, Francouzi a Britové už v této chvíli nemluvili stejným jazykem. Weygand žádal Churchilla, aby okamžitě poslal Francii na pomoc britské letectvo. Premiér odmítl, tušil, že je bude Británie sama brzy potřebovat. Marně se snažil povzbudit bojového ducha francouzské generality: nepouštějte Paříž, radil, bojujte dům od domu, zakládejte partyzánské oddíly. My budeme pokračovat v boji, řekl dále Churchill, i když nás Hitler obsadí, odejdeme prostě do kolonií. Nikdy se nevzdáme. Věřil skutečně Churchill tomu, že by Weygand a Pétain byli schopni vést partyzánské oddíly proti Němcům? Jistě ne, při večeri ho Reynaud šeptem upozornil, že Pétain už připravil návrh na příměří.

De Gaulle do diskuse nezasahoval – byl služebně nejmladší –, ale o to bedlivěji poslouchal. „Když jsme usedali ke stolu,“ vzpomínal později Eden, „zahlédl jsem po svém boku vysokou a poněkud neobratnou postavu. Byl to generál Charles de Gaulle, podtajemník v ministerstvu války, s nímž jsem se až dosud setkal pouze jednou. Weygand ho zdvořile pozval, aby si sedl po jeho levici. De Gaulle mu, jak se mi zdálo, suše odpověděl, že dostal pokyn posadit se vedle britského ministerského předsedy.“ Detail, který mnoho napovídá; jediným mužem, který z této společnosti de Gaulla zajímal, byl právě Churchill. A neseděl vedle něho nadarmo. Ve zprávě, kterou o jednání v Muget psal britský premiér pro svůj kabinet, čteme: „Generál de Gaulle zastával názor, že by se mělo přejít k partyzánské válce. Byl mladý, energický a udělal na mne velmi příznivý dojem. Pokládal jsem za možné, že dojde-li ke zhroucení, pověří ho Reynaud velením ... mohly by dokonce vzniknout dvě vlády, jedna by přijala příměří a druhá pokračovala v boji v koloniích.“

Už dva dny prchala francouzská vláda před nepřítelem směrem na jihozápad. Dvanáctého června se ocitla na křižovatce, z níž vedly pouze dva směry: jeden na Quimper a druhý do Bordeaux. De Gaulle byl rozhodně pro první řešení. Kdyby se kabinet uchýlil do Quimperu, Němci by se brzy dostali na dosah a vládě by nezbylo nic jiného než vyplout na moře – a o to právě usiloval. Cesta do Bordeaux poskytovala stále zadní vrátka k vytvoření „svobodné zóny“ a k jednání, které nemohlo být ve skutečnosti ničím jiným než kapitulací. A pak, starostou Bordeaux byl známý obdivovatel Hitlera a Mussoliniho Adrien Marquet, přítel Lavalův, bylo snadné si představit, jakou síť intrik obklopí zdecimované, unavené a demoralizované francouzské ministry.

S Reynaudovým souhlasem jel tedy de Gaulle zjistit, zda existují podmínky pro opevnění „bretonského výběžku“. Za jeho nepřítomnosti se vláda sešla v Cangey v sedm hodin večer. Vrchní velitel Weygand řekl, že válka je definitivně prohrána a že vláda musí požádat o příměří. Podporovali ho Pétain a Provoust. Většina ministrů jejich názory tentokrát ještě odmítla, ale bylo znát, že tábor kapitulantů je stále početnější.

Nazítří v poledne přiletěl Churchill společně s Halifaxem a Beaverbrookem podle předběžné dohody k další poradě. Přistáli na letišti

v Parçay, ale nikdo je tam nečekal, francouzská administrativa byla v té době už v naprostém rozkladu. Britové tedy jeli na prefekturu v Tours, kde našli z ministrů pouze Georgese Mandela. Teprve za několik hodin dorazili na místo schůzky Reynaud s Baudouinem. Porada začala v půl čtvrté. Vyčerpaný, nervózní francouzský premiér postavil britskou delegaci před hotovou věc: Není vyloučeno, že vláda bude chtít požádat Němce o příměří, jak se zachováte? Poněkud zaskočený Churchill odpověděl, že v žádném případě nesmějí Němci dostat do rukou francouzské loďstvo. Poté si vyžádal několik minut na poradu se svými kolegy v zahradě prefektury. Mezitím přijel de Gaulle, který se o schůzce dozvěděl víceméně náhodou, předseda parlamentu Herriot a předseda Senátu Jeannenay. Po přestávce Churchill opakoval: Nesmíte Hitlerovi vydat 400 zajatých německých letců a loďstvo, to je podmínka sine qua non. Chápeme obtížnost vašeho postavení, řekl britský premiér, nechceme přidělovat další obtíže, ale myslíme, že byste neměli kapitulovat. Ještě týž den večer odletěli Britové do Londýna. Churchill v této chvíli jistě netušil, že se jeho příští návštěva ve Francii uskuteční za čtyři roky.

Když se de Gaulle dozvěděl, že Reynaud hovořil s Brity o možnosti příměří, pohrozil, že podá demisi. Premiér ho ujistil, že na nic takového ve skutečnosti nemyslí: chtěl prý jen získat od Angličanů větší vojenskou pomoc. Ne zcela přesvědčený de Gaulle se s ním pak dohodl, že nazítří odjede do Londýna připravit podmínky pro případný přesun francouzské vlády, administrativy a velení do Alžírsko. V Cangey zatím čekala na Reynauda skupina ministrů, kteří nebyli na schůzce v Tours. Byli velmi neklidní; nevěděli, na čem se ti „válkožrouci“ s britským ministerským předsedou dohodli, a obávali se nejhoršího. Když se Reynaud konečně dostavil, byl zasypán výčitkami. Vzrušení dostoupilo vrcholu v okamžiku, kdy Weygand přinesl „zaručenou zprávu o tom, že se komunisté v Paříži zmocnili vlády a jmenovali Thoreze prezidentem. Bývalý ministr vnitra Mandel odešel do vedlejší místnosti, spojil se telefonicky s pařížským prefektem Langeronem a sdělil, že v Paříži je naprostý klid. Maršál Pétain, který až dosud mlčky seděl v koutě, pak vytáhl z kapsy text prohlášení, které přečetl. Řekl, že francouzská vláda nesmí nikdy opustit Francii a že on sám tak nikdy neučiní, i když

ve vládě nebude. K němu se přidali Chautemps, Baudouin, Bouthillier a Ybarnegaray. Po sérii dalších hádek se vláda v půl osmé rozešla. Ministři se dohodli pouze na tom, že zítra odjedou do Bordeaux.

Když na druhý den opouštěl v deset hodin ráno Reynaud své dočasné sídlo na zámku Chissay, vstupovala německá vojska do nehájené Paříže. Projela liduprázdnými předměstími, obsadila vládní budovy a strategické body města. V patách wehrmachtu se hrnuly jednotky SS a gestapa. Okupace se pomalu stávala hroživou skutečností. Na zdech Paříže se objevily první dvojjazyčné nápisy. Podepsal je generál Blaskowitz, stejně jako před rokem v Praze...

V pozdních večerních hodinách dorazil konvoj francouzských ministrů do Bordeaux. Ve městě vládl nepopsatelný zmatek; husté davy uprchlíků zaplňovaly ulice, chodníky, restaurace a hotely. K dovršení všeho se do města začali sjíždět poslanci, zvláště ti, co usilovali o kapitulaci jako Laval. Jen s největšími obtížemi se podařilo pro vládu zabrat několik hotelů. Po městě kolovaly nejfantastičtější historky. Pozdější de Gaullov londýnský spolupracovník Christian Fouchet sloužil jako voják na letišti v Merignaku. V kasárnách jeho útvaru se hovořilo o tom, že kapitulanti ve vládě chtějí dát zatknout Pétaina a Weyganda, kteří jsou prý pro odpor až do posledního muže!

Jak správně de Gaulle předvídal, prostředí v girondské metropoli svědčilo intrikám, skutečným kapitulantům. Maršál Pétain, který bydlel v přepychovém Grandu, zatímco Reynaud se musel spokojit s mnohem menším komfortem ve Splendidu, svolal na druhý den po příjezdu tajnou poradu svých stoupenců. Účastnili se jí Weygand, Darlan, Bouthillier a Baudouin. Dohodli se na tom, že musí dosáhnout příměří stůj co stůj. V tomto smyslu vystoupil na odpolední schůzi vlády Pétain. Reynaud předtím seznámil ministry se svým plánem: vláda se přesune do Afriky, ve Francii zůstane vrchní velitel Weygand a nařídí jednostranné zastavení palby podle nizozemského vzoru z měsíce května. Pétain pohrozil demisí, bude-li se ve válce pokračovat. V této chvíli zasáhl do diskuse bývalý premiér, radikál Chautemps. Vystoupil s návrhem, který se zdál na první pohled přijatelný. Ať se francouzská vláda zeptá Němců na podmínky příměří, budou jistě tak hrozné, že

se celá Francie postaví jako jeden muž za svého premiéra. Chautemps, prohnáný intrikán, typický produkt politického zahnívání třetí republiky, často formuloval proslulé „černobílé rezoluce“ na radikálních sjezdech, a vynikal proto ve stylizování projevů pečlivě zatajujících skutečné úmysly. Následně 13 ministrů z 19 schválilo jeho návrh. Reynaud, který dobře pochopil, o co ve skutečnosti jde, se pokusil o poslední manévr. Podle smlouvy z 28. března se musela francouzská vláda před jednáním s nepřitelem poradit s Brity. Podařilo se mu prodloužit život skomírajícího kabinetu o 24 hodin. Snad do té doby odpoví na jeho zoufalé prosby americký prezident Roosevelt a pošle zbraně, snad se stane zázrak, snad, snad...

Jeden z mužů, na něž Reynaud stále ještě trochu spoléhal, jel v noci na 15. června autem do Brestu, kde se nalodil na torpédoborec Milan, a 16. června ráno byl v Londýně. Ještě se nestačil ani rozhlédnout a již ho přepadl pracovník francouzské hospodářské mise Jean Monnot a velvyslanec Corbin. Spěchali, chtěli de Gaulla seznámit s britským dokumentem, který by snad mohl, jak věřili, zachránit Francii. Čteme-li tento návrh dnes a vzpomeneme-li si na vše, co se odehrálo mezi Británií a Francií od roku 1940 – na spory o Blízký východ, střetnutí v Sýrii, boj o vstup do společného trhu a jiné peripetie věčné, srdečné dohody –, pak nás nejprve napadne, že ho snad koncipoval šílenec nebo člověk spadlý z Marsu. Dokument totiž nenavrhoval nic menšího než spojení Velké Británie a Francie v jeden stát se společnou vládou, parlamentem, vládou, armádou a jediným státním občanstvím. Je to nejen jeden z nejpodivuhodnějších dokumentů druhé světové války, ale i koncept, který nemá ve světových dějinách vztahů mezi velmocemi obdoby. Obě země měly splynout v jednu a jejich společná vláda se měla obrátit ke Spojeným státům s prosbou o pomoc. Plán se zrodil na britském ministerstvu zahraničí a jeho autorem byl údajně Robert Vansitaart. De Gaulle pochopil jeho smysl během několika minut. Ihned odjel projednat návrh s Edenem. Stačil ještě bleskově zavolat Reynauda a sdělit mu hlavní body. Ve čtyři hodiny odpoledne schválila projekt britská vláda. Churchill byl původně proti němu, zdál se mu příliš fantastický, ale pak souhlasil s tím, že je „třeba vydat nějaké

dramatické prohlášení a podepřít tak Francouze“. Ve tři čtvrtě na pět volají de Gaulle a Churchill Reynauda do Bordeaux a seznamují ho s textem návrhu. Reynaud jim rozumí jen stěží a trvá chvíli, než pochopí všechny zásady. Nakonec slibuje, že předloží návrh vládě, která se má sejít v osm hodin večer. Churchill oznamuje, že se zítra vydá do Francie. De Gaulle rychle jede na letiště a skáče do prvního letounu. Teprve na palubě si uvědomí, že celý den nejedl. Ale teď není čas myslet na tak přízemní věci, jde přece o všechno.

V půl desáté večer přistává na bordeauxském letišti a dozvídá se, že je konec. Reynaudova vláda padla a bývalý premiér – de Gaulle mu to nikdy neodpustí – doporučuje maršála Pétaina za svého nástupce. Ten ke všeobecnému překvapení vytahuje z kapsy už několik dní starý návrh na složení nové vlády. Třetí republika právě prožila nejkratší a zároveň poslední vládní krizi svých dějin. Britský návrh byl odmítnut – Weygand prohlásil, že Hitler brzy zakroučí Anglii krkem a Pétain k tomu dodal, že spojovat svůj osud s mrtvolou se rovná sebevraždě. Někteří z těch, kdo se za několik týdnů budou plazit před Hitlerem, prohlašují, že Francie přece nikdy nebude britskou kolónií.

Tohle vše de Gaulle ještě neví, ale jedno je mu jasné. Vše, co prožil za posledních šest neděl – a nebylo toho málo: boje na Sommě, porážka, boj s defetisty ve vládě a ústup –, vyústilo v jedno poznání, že Pétain v čele vlády, to je zrada, potupa, kapitulace, smrt, a v jediné možné rozhodnutí: neuposlechnout rozkazu! Na rozmyšlení není čas. Ještě na letišti přikazuje de Gaulle pilotovi, aby čekal a poslouchal pokyny Churchillova pobočníka generála Spearse, který byl v Bordeaux. Poté vyhledá Reynauda, který mu líčí poslední chvíle svého kabinetu. Od něj spěchá k britskému velvyslanci Campbellovi a sděluje mu, že je odhodlán opustit Francii a odletět do Anglie. Generál Spears, který je rozhovoru přítomen, mu nabídl místo v letadle, jež na něj čeká – na letišti v Bordeaux! De Gaulle ještě stačil poslat po de Margeriem pasy své rodině a trochu se prospat.

Sedmnáctého června ráno kráčí se svým pobočníkem Courcelem na letiště, zdánlivě proto, aby se rozloučil s generálem Spearsem. V ruce třímá jen maličký kufrík, nesmí vzbudit podezření. Dozorčímu orgánu na letišti se zdálo zcela přirozené, že se dva vysocí důstojníci jdou

rozloučit s britským generálem až k letadlu. Pilot nastartoval, Spears podal oběma Francouzům ruku a nasedl.

Ted'! De Gaulle s Courcelem naskočili rychle do letounu, a než se dozrčí důstojník vzpamatoval, byli ve vzduchu. Tímto skokem udělal de Gaulle škrt přes celou svou minulost a mlhavou budoucnost rozšířil tak, že se do ní mohly vejít hned celé desítky eventualit. Třeba smrt v několika minutách, německé stíhačky už vládly nad Kanálem. Nebo také salva popravčí čtyř SS, až se Hitler zmocní Británie, nebo kulka pod praporem cizinecké legie evropských běženců či zapomnění a vyhnanství po nějakém novém Mnichově. Za tuto budoucnost, temnou a pramálo lákavou, se de Gaulle právě dopustil činu, který každý francouzský důstojník té doby kladl někam mezi otcovraždu a špionáž ve prospěch nepřítele: zradil rozkaz, vědomě a chladnokrevně porušil rozkaz a připravoval se na to, že ho bude porušovat nadále a mařit ho ze všech sil. Protože napříště bude uznávat už jen rozkazy vydávané jím samým.

Po přeletu na letiště v Croydenu se de Gaulle s Courcelem ubytovali v hotelu Rubens blízko Westminsteru. Redakcím britských deníků právě docházely zprávy o tom, že vláda maršála Pétaina požádala prostřednictvím španělského velvyslance německé velení o sdělení podmínek příměří. De Gaulle volal na francouzské vyslanectví a všude tam, kde byl ještě před několika dny vítán s otevřenou náručí. Avšak narážel na neprostupnou zeď rozpaků. Vědělo se, že už není ministrem, a jeho přítomnost v Londýně zaváněla čímsi nelegálním. De Gaulle se tedy obrátil na Churchilla a byl ihned přijat. Lidí, kteří v těchto dnech chtěli bojovat po boku Angličanů proti Němcům, nebylo zrovna nazbyt. Britská vláda byla ovšem překvapena de Gaullovým přiletem, nečekala ho a dívala se na něj trochu rozpačitě. Britský velvyslanec byl v této chvíli ještě akreditován u Pétainovy vlády v Bordeaux a podporovat rebely, i když mohli Británii pomoci v těžké chvíli, nepatřilo zrovna ke zvykům vlády Jejího Veličenstva.

Churchill však přijal de Gaulla s porozuměním. Dohodli se brzy na dvou základních bodech: de Gaulle shromáždí kolem sebe vojenské oddíly, které budou po boku Británie bojovat proti Hitlerovi za obnovu Francie v jejích předválečných hranicích. Britská vláda mu dovolí

zítra, to jest 18. června, promluvit ve francouzském vysílání BBC. Po odchodu z Downing Street číslo 10 se de Gaulle sešel na večeri s několika vysokými francouzskými úředníky, kteří byli služebně v Londýně. Všichni se shodli na tom, že se Anglie nevzdá, ale nad de Gaullovým úmyslem zůstat v Londýně kroutili hlavou. Chtěli se vrátit do Francie. Už druhý den ráno napsal de Gaulle svůj projev a požádal slečnu de Miribelovou, aby jej přepsala na stroji. Musela ho totiž napřed schválit britská vláda. Na odpolední schůzi kabinetu byl přečten jeho anglický překlad a ministři byli trochu zaraženi. Ne snad, že by s něčím nesouhlasili, ale překvapil je tón. Nebylo v něm ani stopy po hysterii, byl napsán stručně, ale vyzařovala z něj zvláštní energie a sebejistota. To vše dávalo tušit, že tento muž bude spojencem rozhodným, ale nesnadným.

O půl šesté odpoledne odjeli de Gaulle s Courcelem taxíkem do BBC. Vyslechněme osobní svědectví hlasatele Gibsona Parkera: „Toho večera jsem měl službu. Ve vysílacím studiu byl stůl ve tvaru koňské podkovy a já seděl proti jejímu středu, přede mnou byl mikrofon a po mé pravé ruce gramofon. Na levém rameni podkovy byl další mikrofon a u něj seděl Maurice Thiery, který četl zprávy. Zatímco mluvil, otevřely se dveře a já jsem zahlédl šéfa protokolu Fargustona, který mne pokynem ruky zval k sobě. Přišel jsem do předsálí, kde mne představil generálovi a jeho pobočníkovi. Oba byli oblečeni ve světlých khaki uniformách... Vrátil jsem se do studia s de Gaullem, který se posadil mlčky po levici Maurice Thieryho. Sedl jsem si na své místo a rychle naškrábal na papír poznámku, kterou jsem podal Thierymu, aby ji mohl přečíst. A tak hlasatel dočetl zprávy a řekl zcela prostě: A nyní k vám hovoří generál de Gaulle.“

Projev z 18. června 1940 se stal později legendou a předmětem kultovního uctívání. Mnoho Francouzů se dušovalo, že ho slyšeli, protože jim bylo líto, že měli onoho večera něco zcela jiného na práci a nemohli říci: Byli jsme při tom. Jiní ho skutečně vyposlechli a po týdnech beznaděje pozdvihli hlavu. Několik set z nich se rozhodlo dostat se do Anglie stůj co stůj a přihlásit se do de Gaullovy armády. Ale byli i takoví, kteří nechtěli a nemohli porozumět. Okamžitý účinek projevu nebyl velký, teprve mnohem později si Francouzi navykli poslouchat BBC.

Stal se legendou, ale dodnes si ho mnozí francouzští, jinak zasvěcení publicisté pletou s textem plakátu, který dal de Gaulle o několik dní později vylepit na londýnských zdech. Postihl ho osud všech velkých textů, mnoho se o něm mluví, ale málokdo ho dobře zná. Snad proto nebude na škodu, když ho přetiskneme v plném znění:

„Vůdcové, kteří jsou po mnoho let v čele francouzských armád, vytvořili vládu. Tato vláda, odvolávajíc se na porážku našich armád, navázala styk s nepřítelem s úmyslem zastavit boj.

Jistě, byli jsme a jsme zavaleni zmechanizovanými silami nepřítele na zemi i ve vzduchu. Mnohem více než početní převaha to byly německé tanky, letouny a jejich taktika, které nás donutily ustoupit. Byly to německé tanky, letouny a taktika, které překvapily naše vůdce tak, že je zavedly tam, kde nyní jsou.

Znamená to snad, že bylo řečeno poslední slovo? Máme se snad vzdát veškeré naděje? Je porážka konečná? Ne!

Věřte mi, vím dobře, o čem mluvím, nic není pro Francii ztraceno. Prostředky, jimiž jsme podlehlí, mohou nám jednoho dne přinést vítězství.

Neboť Francie není sama! Není sama! Není sama! Má za sebou rozlehlou říši. Může se opřít o britské impérium, které drží moře a pokračuje v boji. Může, stejně jako Británie, používat bez omezení rozsáhlý průmysl Spojených států.

Tato válka není omezena na nešťastné území naší země. Tato válka není rozhodnuta bitvou o Francii. Tato válka je válkou světovou. Přes všechny chyby a všechna zdržení a všechna utrpení jsou ve světě prostředky k tomu, abychom jednou porazili nepřítele. Dnes jsme rozdraceni zmechanizovanou silou, v budoucnu můžeme pomocí dokonalejší zmechanizované síly zvítězit. Závisí na tom osud světa.

Já, generál de Gaulle, toho času v Londýně, vyzývám francouzské důstojníky a vojáky, kteří jsou na britské půdě či se na ní octnou, ať už se zbraněmi či bez nich, vyzývám inženýry a dělníky, specialisty zbrojařského průmyslu, kteří se nacházejí nebo se octnou na britské půdě, aby vstoupili se mnou ve styk.

Ať se stane cokoli, plamen francouzského odporu nesmí zhasnout a nezhasne. Zítřka, stejně jako dnes, promluví v britském rozhlase.“